

**KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİGORTACILIK VE SOSYAL GÜVENLİK ANABİLİM DALI
İNSAN KAYNAKLARI VE SOSYAL GÜVENLİK PROGRAMI**

**YABANCILARIN SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ İÇİNDEKİ YERİ: TÜRKİYE
VE AB ÜLKELERİ İÇİN İNCELEME**

Sümevra YAYLA ULUKAYA

Yüksek Lisans Tezi

**KONYA
Nisan 2023**

YABANCILARIN SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ İÇİNDEKİ YERİ: TÜRKİYE VE
AB ÜLKELERİ İÇİN İNCELEME

Sümevra YAYLA ULUKAYA

KTO Karatay Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı
İnsan Kaynakları ve Sosyal Güvenlik Programı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ATILGAN

Konya
Nisan 2023

BİLDİRİM

Enstitü tarafından onaylanan Yüksek Lisans tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını basılı veya dijital biçimde arşivleme ve aşağıda belirtilen koşullar dahilinde erişime açma iznini KTO Karatay Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle, Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak ve gelecekteki çalışmalar (makale, kitap, lisans, patent vb.) için tezimin tamamının veya bir bölümünün kullanım hakları yalnızca bana ait olacaktır.

Tezimin bütünüyle kendi çalışmam olduğumu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izinle kullanılması zorunlu olan kaynakları, yazılı izin alarak kullandığımı ve istenildiğinde izinlerin suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayımlanan “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” kapsamında, tezim, aşağıda belirtilen koşullar haricince, YÖK Ulusal Tez Merkezi ve KTO Karatay Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir.¹
- Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay **en fazla 6 ay** ertelenmiştir.²
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir.³⁴

25 Nisan 2023

**Sümeyra YAYLA
ULUKAYA**

¹ MADDE 6(1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

² MADDE 6(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

³ MADDE 7(1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

⁴ MADDE 7(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

ETİK BEYAN

KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Hazırlama ve Yazım Kurallarına uygun olarak Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ATILGAN danışmanlığında tarafımdan üretilen bu tez çalışmasında; sunduğum tüm veri, enformasyon, bilgi ve belgeleri bilimsel etik kuralları çerçevesinde elde ettiğimi, tüm değerlendirme, analiz, bulgu ve sonuçları bilimsel usullere uygun olarak sunduğumu, tez/proje çalışmasında yararlandığım kaynakların tümüne bilimsel normlara uygun biçimde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, tezimin/projemin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

25 Nisan 2023

**Sümevra YAYLA
ULUKAYA**

Hayatımın her döneminde elimi sımsıkı tutmaya devam eden anneciğime ithafen...

TEŐEKKÖR

Tez çalışmamda desteğini esirgemeyen değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ATILGAN'a, kıymetli aileme ve sevgili eşime teőekkörü borç bilirim.

25 Nisan 2023

Sümevra YAYLA ULUKAYA

ÖZET

Sümevra YAYLA ULUKAYA

YABANCILARIN SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ İÇİNDEKİ YERİ: TÜRKİYE VE AB ÜLKELERİ İÇİN İNCELEME

Yüksek Lisans Tezi

Konya, 2023

İnsanlar birçok sebeple başka ülkelerde yaşamayı tercih etmektedir. Ülkelerin ekonomik durumunun, eğitim kalitesinin, çalışma koşullarının daha iyi olması o ülkeyi tercih edilen konuma getirmektedir. İnsanlar yalnızca kendi isteği ile değil ülkelerinde yaşanan savaş, iç karışıklık gibi nedenlerle de ülkelerini terk edebilmektedir. Son yıllarda tüm dünyayı etkisi altına alan göçler sosyal politikanın da konusu olmuş ve bu bağlamda sosyal güvenlik politikalarını da etkilemiştir. Coğrafi konumu sebebiyle komşu ülkelerde yaşanan olaylar en çok ülkemizi etkilemiştir ve bu konuda yasal düzenleme ihtiyacı doğmuştur. En çok göç alan ülkelere biri olan Türkiye’de Türk hukukunda kapsamlı düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler en önemli olanlarından biri de sosyal güvenlik hakkına ilişkin olan düzenlemelerdir. Bu çalışmada, yabancıların ülkemizde sahip oldukları sosyal güvenlik hakkı uluslararası hukuk ile birlikte incelenmiştir. AB ülkeleri de çalışmada araştırılmıştır. Sosyal güvenlik hakkı, eşit muamele ilkesi dikkate alınarak ülke vatandaşları ve yabancılar için eşit düzeyde tutulması gereken bir hak olarak ifade edilmiştir ve bu şekilde düzenlemeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Göç, yabancı uyruklu, sosyal politika, sosyal güvenlik, uluslararası koruma

ABSTRACT

Sümevra YAYLA ULUKAYA

THE PLACE OF FOREIGNERS IN THE SOCIAL SECURITY SYSTEM: A REVIEW FOR TÜRKIYE AND EU COUNTRIES

Master's Thesis

Konya, 2023

People may choose to live in other countries for many reasons. The fact that the economic situation of the countries, the quality of education and working conditions are better makes that country a preferred position. People can leave their country not only voluntarily, but also due to reasons such as war and internal turmoil in their country. Migration, which has influenced the whole world in recent years, has also been the subject of social policy and has also affected social security policies in this context. Due to its geographical location, events in neighboring countries have affected our country the most, and a need for legal regulation has arisen in this regard. Comprehensive regulations have been made in Turkish law in Turkey, which is one of the countries receiving the most immigration. One of the most important of these regulations is the regulations regarding the right to social security. In this study, the social security right of foreigners in our country has been examined together with international law. EU countries were also investigated in the study. Taking into account the principle of equal treatment, the right to social security has been expressed as a right that should be kept at an equal level for the citizens of the country and foreigners, and regulations have been made in this way.

Keywords

Migration, foreign national, social policy, social security, international protection

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xii
1. GİRİŞ	1
2. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ VE YABANCI KAVRAMI	3
2.1. Sosyal Güvenliğin Tanımı ve Tarihsel Süreci.....	3
2.1.1. Sosyal Güvenliğin Tanımı	3
2.1.2. Sosyal Güvenliğin Tarihsel Süreci	3
2.2. Sosyal Güvenlik İle İlgili Temel Kavramlar	5
2.2.1. Sosyal Politika	5
2.2.2. Sosyal Koruma.....	5
2.2.3. Sosyal Sigorta	6
2.2.4. Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet	6
2.3. Sosyal Güvenliğin Konusu, Kapsamı ve Finansmanı	6
2.3.1. Sosyal Güvenliğin Konusu	6
2.3.2. Sosyal Güvenliğin Kapsamı	7
2.3.3. Sosyal Güvenliğin Finansmanı	10
2.4. Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Tarihsel Gelişimi.....	13
2.4.1. Osmanlı Döneminde Sosyal Güvenlik.....	13
2.4.2. Cumhuriyet Döneminde Sosyal Güvenlik	15
2.4.3. Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Bugünü	19
2.5. Yabancı Kavramı ve Türleri.....	25
2.5.1. Yabancı Kavramı	25
2.5.2. Yabancı Türleri.....	25
3.YABANCILARIN SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ İÇİNDEKİ YERİ	28

3.1. Uluslararası Hukukta Yabancıların Sosyal Güvenlik Hakkı	28
3.1.1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi	28
3.1.2. Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi	29
3.1.3. Avrupa Sosyal Şartı	29
3.1.4. Birleşmiş Milletler Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi	29
3.1.5. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmeleri	29
3.1.6. İki Taraflı Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri	30
3.2. Yabancıların Sosyal Güvenlik Sistemi İçindeki Yeri	30
3.2.1. Yabancıların Çalışma Hakkı	30
3.2.2. Yabancıların Sosyal Güvenlik Hakkı	35
4.AVRUPA BİRLİĞİNDE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ VE YABANCILARIN SOSYAL GÜVENLİĞİ AÇISINDAN İNCELEME	43
4.1. AB’de Sosyal Güvenliğin Gelişimi	43
4.2. AB’de Sosyal Güvenliğin Koordinasyonu	44
4.3. Sosyal Güvenlik Harcamaları	45
4.3.1. Seçilmiş AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Harcamaları	49
4.4. Yabancılar Açısından İnceleme	52
5.SONUÇ	56
KAYNAKLAR	59
ÖZGEÇMİŞ	66

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Ülkelerde Uygulanan Sosyal Güvenlik Finansman Yöntemleri	13
Tablo 2. Aktif Sigortalı Sayısı.....	22
Tablo. 3 Sosyal Güvenlikte Kapsam.....	22
Tablo.4 Sosyal Güvenlik Prim Oranları.....	23
Tablo.5 SGK Gelir ve Giderleri.....	24
Tablo.6 1915 Yılında Emek ve Sermayenin Etnik Kökenine Göre Dağılımı.....	31
Tablo.7 Yıllara ve cinsiyete göre yabancılara verilen çalışma izin sayısı, 2011-2020.....	34
Tablo.8 Sosyal Güvenlik Sözleşmesi İmzalanmış Ülkeler.....	36
Tablo.9 Aylık Asgari Ücret, 2023.....	38
Tablo.10 Türkiye’de Bulunan Yabancıların İlk On Uyuğa Göre Dağılımı.....	39
Tablo.11 İkamet İzni Verilen Yabancıların İkamet İzin Çeşitlerine ve İlk On Uyuğa Göre Dağılımı.....	40
Tablo.12 Türkiye’de Bulunan Yabancılara Yönelik Açılan Kurs ve Kursiyer Verilerinin Uyruklara Göre Dağılımı.....	41
Tablo.13 Uluslararası Koruma Altında Bulunan Yabancılara Yönelik Yaygın Eğitim Faaliyetleri 2014-2021 Yılı.....	41
Tablo.14 Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Yıllara Göre Dağılımı.....	42
Tablo.15 AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Harcamaları.....	45
Tablo.16 AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Harcamalarının GSYİH’ye Oranı.....	46
Tablo.17 AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamaları.....	47
Tablo.18 AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının GSYİH’ye Oranı.....	48
Tablo.19 Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Yaşlılık Yardımı Harcamaları.....	50
Tablo.20 Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Hastalık Harcamaları.....	51
Tablo.21 Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Ölüm Harcamaları.....	51
Tablo.22 Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de İşsizlik Harcamaları.....	52
Tablo.23 İşveren Primleri.....	52
Tablo.24 AB vatandaşı olmayanların Seçilmiş AB Ülkelerinde İstihdam Oranları.....	53
Tablo.25 Seçilmiş Bazı AB Ülkelerinde Yabancı Uyruklu Nüfus.....	54

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. İkamet İzni Alan Yabancı Sayılarının Yıllara Göre Dağılımları, 2014-2021...39

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
BETYSK	Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu
BMESKHS	Birleşmiş Milletler Ekonomik Sosyal Kültürel Haklar Sözleşmesi
DHE	Devletler Hukuku Enstitüsü
GSS	Genel Sağlık Sigortası
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
SSGSSK	Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliđi
UİK	Uluslararası İşgücü Kanunu
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

1. GİRİŞ

İnsanlar birçok sebepten dolayı ülkelerinden ayrılıp başka bir ülkeye yerleşmeyi tercih etmektedir. Ülkeden ayrılma tercihi bazen gönüllü bazen de zorunlu olabilmektedir. İnsanlar yaşam kalitesinin, çalışma koşullarının, refah seviyesinin daha iyi olduğu bir ülkeye yerleşmeyi gönüllü olarak tercih edebilir. Fakat ülkede yaşanan iç karışıklık, savaş, zulüm, doğal afetler gibi sebeplerden dolayı insanlar zorunlu olarak da göç etmektedir. Yaşanan göçlerle ilgili oluşabilecek sorunlara karşı sağlık, istihdam, eğitim gibi birçok alanda düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerin özünü insana yakışır bir şekilde yaşanabilmesi için temel hak ve özgürlükler oluşturmaktadır. Bu haklardan en önemlisi de insanların sosyal güvenlik hakkıdır.

Sosyal güvenlik, sosyal politikanın ana taşıyıcısı olan önemli bir araçtır. İnsanların gerçekleşmesi halinde kendi başına üstesinden gelemeyeceği tehlikeler sosyal güvenlik kapsamına alınmıştır. Sosyal güvenlik, bir hak olarak herkese tanınmış olan bir güvencedir. İnsanın doğumundan başlayıp öldükten sonra bile devam eden bir sistem olan sosyal güvenlik sistemi yabancıları da kapsamaktadır.

Bu çalışmada, Türk hukuku ve uluslararası hukuk çerçevesinde yabancıların sosyal güvenlik sistemi içindeki yeri incelenmiştir. Birinci bölümde sosyal güvenlik sistemi ve yabancı kavramı açıklanacak olup, sosyal güvenlik sisteminin tarihsel süreci, dünyada gelişimi, finansmanı ve kapsamına yer verilecektir. Türk sosyal güvenlik sistemi de dönemlere ayrılarak tarihsel süreci açıklanacaktır.

İkinci bölümde, yabancıların sosyal güvenlik sistemi içindeki yeri, uluslararası hukuk ve Türk hukuku çerçevesinde incelenecektir. Türk hukukunda çalışma ve sosyal güvenlik hakkı ayrı olarak açıklanacaktır.

Üçüncü bölümde AB’de sosyal güvenliğin gelişiminden söz edilecek olup seçilmiş AB ülkeleri ve Türkiye’de yapılan sosyal güvenlik harcamaları değerlendirilecektir. Son olarak AB üye ülkelerinin yapmış olduğu antlaşmalarda, AB tüzüğünde yabancıların sosyal güvenlik sistemi içindeki yeri ele alınacaktır.

Çalışmada uluslararası koruma kapsamında bulunan yabancıların hak ve yükümlülüklerine de yer verilmiştir.

Sonuç bölümünde konu ile ilgili genel değerlendirme yapılacak olup, sosyal güvenlik sistemi içinde yabancıların yeterli hak ve korumaya sahip olup olmadığı tartışılacaktır.

2. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ VE YABANCI KAVRAMI

Bu bölümde sosyal güvenlik sisteminin tanımı, tarihsel süreci anlatılacak olup, sosyal güvenliğin konusu, kapsamı, finansmanı gibi temel kavramların üzerinde durulacaktır. Türk sosyal güvenlik sistemi de önemli gelişmeler dikkate alınarak açıklanmıştır. Daha sonra yabancı kavramı ve türleri anlatılacaktır.

2.1. Sosyal Güvenliğin Tanımı ve Tarihsel Süreci

2.1.1. Sosyal Güvenliğin Tanımı

Sosyal güvenlik, toplumu oluşturan bireylerin uğrayacakları tehlikelerin zararlarından kurtarılma garantisi demektir (Yazgan, 1992).

ILO'nun tanımladığı sosyal güvenlik ise, bireylerin ve ailelerin hastalık, iş kazaları, işsizlik, malullük, yaşlılık, ölüm gibi sebeplerle gelirlerinin tamamen veya büyük ölçüde kesilmesi nedeniyle ortaya çıkan yoksulluğu gidermeye yönelik tedbirler bütünüdür (ILO, 1984).

2.1.2. Sosyal Güvenliğin Tarihsel Süreci

Sosyal güvenliğe ihtiyaç insanın var olması ile ortaya çıkmıştır. Eski dönemlerde geleneksel sosyal güvenlik anlayışı hakim olmuş olup tüm toplumlarda aile içi yardımlaşma en temel sosyal güvenlik kurumu olmuştur ve bu sanayi devrimine kadar devam etmiştir.

Dini sosyal yardımlar, tüm toplumlar için geleneksel dönemin en önemli sosyal güvenlik kurumu olmuştur. Tüm dinlerin temelinde var olan, muhtaç olana yardım etme anlayışı muhtaç olanlara doğru bir gelir transferini oluşturmuştur.

Geleneksel dönemde, özellikle 14. yüzyıldan itibaren gönüllülük esasına dayanarak oluşturulan dernek ve vakıf gibi kurumlar gelir transferi sağlamasıyla sosyal güvenlik kurumu gibi işlev görmüştür.

Geleneksel dönemde kurumsal yapılanmayı esnaf ve zanaatkarların mesleki birlikleri oluşturmuştur. Loncalar ve ahi birliklerinin üyeleri sosyal sigorta anlayışı ile aidat

ödemmiştir ve bu aidatlar sandık fonunda toplanmıştır. Sosyal riskle karşılaşan üyeye bu sandık fonunda toplanan birikimden yardım sağlanmıştır.

Sanayi Devrimi ve kentleşme sonucunda geleneksel sosyal güvenlik sistemi yetersiz kalmıştır. Kırsal kesimlerden kentlere göç; aile yapısının, komşuluk ve akrabalık ilişkilerinin sağladığı sosyal güvenceyi zayıflatmıştır. Sanayileşme de loncaların faaliyetlerini sona erdirmiştir. Geleneksel toplumda insanlar kendileri üretip kendi ihtiyaçlarını karşılarken sanayi devrimi ile bu ortadan kalkmış her alanda para ekonomisi hakim olmuştur. Ücretlerin düşüklüğü nedeniyle de yoksulluk tehlikesi ortaya çıkmıştır. Bütün bu gelişmeler içinde geleneksel sosyal güvenlik sistemi ile yakınları ve akrabaları ile bağları kopan insanlara yardım etmek imkansız hale gelmiştir. Ortaya çıkan koşullar nedeniyle geleneksel sosyal güvenlik sistemi yerini hak kavramına bırakmıştır. Sosyal güvenliğin; insan hakkı olduğunun, ekonomik ve sosyal gereklilik olduğunun (ILO, 2012) farkına varılmaya başlanmıştır.

Giderek artan sosyal güvenlik ihtiyacının karşılanması için devlet müdahalesinin gerekli olduğu düşünülmüş ve Almanya’da Otto Von Bismark’ın (1815-1898), “Sosyal Reformlar” içinde yer verdiği sosyal sigortalar, sanayi toplumunun yeni ve en etkin sosyal güvenlik kurumu olarak ortaya çıkmıştır. Almanya sosyal sigortaları kuran ilk ülkedir. Başbakan Bismarck tarafından hazırlanıp kabul edilen bu sistemin amacı iç barışı sağlayarak sosyal güvenliğe kavuşturmaktır. Almanya’da uygulanan sosyal sigorta sistemi başarılı olmuş ve diğer ülkelere örnek teşkil etmiştir.

1942 yılında Birleşik Krallık’ta ortaya çıkan Beveridge Raporu sosyal güvenlik alanında önemli bir gelişmedir. Karşılık ilkesi ile çalışanların da ancak prim ödeyerek katıldıkları sistemden, toplumdaki herkesin kapsama alınması, vergilerle finanse edilen ve karşılıksız olan sosyal güvenlik anlayışına geçilmiştir. William Henry Beveridge’nin, “Beveridge Planı” olarak adlandırılan sosyal güvenlik sistemi kamu sosyal güvenlik harcamaları ile sosyal sigortaların boşluklarını tamamlayan ve daha üst düzeyde sosyal güvenlik garantisi sağlayan bir sistem olarak gelişmiştir.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki dönemde sanayileşmiş ülkeler içinde buldukları kötü durumları aşmak için sosyal refahın sağlanması gerektiğini kabul etmişlerdir. Bu anlayışla devlet ekonomiye müdahale ederek vatandaşlara gelir garantisi ve sosyal koruma sağlamak durumundaydı. Bu dönemde sosyal güvenliğin kapsamı sürekli

genişlemiştir. Öğrenimde olmayan gençlerin de kapsanması, yaşlı, engelli ve yoksullara gelir garantisi getirilmesi, ülke vatandaşı olunmasa dahi o ülkede belirli süre bulunanların da kapsama alınması sosyal güvenlik açısından önemli gelişmelerdir.

1980’li yıllardaki krize kadar refah ekonomilerinde sosyal güvenlik başarılı bir politika olmuştur. Milyonlarca insan kapsama alınmıştır. Ancak küreselleşmeyle birlikte sosyal güvenlik sisteminde sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. En büyük sorun sosyal güvenlik harcamaları sebebiyle bütçe açıklarının ortaya çıkmasıdır. Sosyal güvenlik gelirleri giderleri karşılayamıyor ve sistemde denge sağlanamıyordu. İlk olarak çok fazla artmış olan işsizlere sağlanan sosyal güvenlik ödemelerinin sosyal refahla ilgisi yavaş yavaş kesilmiştir. İşveren katkı payları da dış rekabet için azaltılmıştır. Hastalık sigortasına katkı payı getirilmiştir. Emekli maaşları üzerinden tedavi masrafı kesilmeye başlanmıştır. Sosyal güvenliği sağlamaya yönelik devlet desteği azalmıştır. Ekonomik kriz sosyal güvenlik sisteminin tartışılmasına yol açmış ve sosyal refahın maliyeti ekonomik dengeleri bozabilir görüşü öne çıkmıştır. Bu yılların sonunda gittikçe yayılan neoliberalizm, ulus devlet anlayışında sosyal kısmını bastırma sürecini başlatmıştır (Kırdar, 2020).

2.2. Sosyal Güvenlik İle İlgili Temel Kavramlar

2.2.1. Sosyal Politika

Sosyal politika, sosyal düzen ile ilgili her şeyi kapsayan çok geniş bir kavramdır. Sosyal politika, toplumun refah ve barışı için, gelir dağılımdaki eşitsizliği gidermek için, toplumda adalet ve eşitlik sağlamak için uygulanan politikalardır. Sosyal güvenlik de sosyal politikanın ana taşıyıcısıdır. Bunun sebebi, sosyal güvenliğin insanların doğdukları andan itibaren korumaya alan ve ölümlerine kadar hatta ölümden sonra bile hak sahipleri varsa onları da kapsama alan bir sistemdir. Sosyal güvenliğin sosyal içermeyi ve sosyal eşitliği sağlaması, verimliliği artırıp ekonomik gelişmeye destek vermesi sosyal politika hedefleri açısından büyük öneme sahiptir (Tokol, Alper 2018).

2.2.2. Sosyal Koruma

Sosyal koruma toplumun ihtiyaçları çerçevesinde, devlet veya özel kuruluşlar tarafından yapılan yardımlardır. Sosyal koruma ve sosyal güvenlik zaman zaman karıştırılan

kavramlar olup sosyal koruma kapsamında yapılan yardımlarda zamanla genişletilmiştir. Sosyal hizmetler ve devletin sağladığı korumanın yanında bireysel kuruluşlar ve vakıflar da sosyal korumaya yardım sağlamaktadır (Erdoğan, 2018).

2.2.3. Sosyal Sigorta

Sosyal sigortalar devlet tarafından kurulan, işçi ve işverenin bazen de devletin prim ödemesi ile finansmanının oluşturulduğu zorunlu katılıma tabi bir sistemdir. Bu sistemde işçi ve işverenden belirli oranda prim alınmaktadır. Bu primler ile sosyal sigorta kapsamında yer alan mesleki ve sosyal riskler karşılanmaktadır.

2.2.4. Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet

Çalışmayan, temel insani ihtiyaçlarını karşılayamayanlara yapılan yardımlar, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerdir. Sosyal yardımlar, toplumda yoksul kimselerin yaşamlarının güvence altına alınması için devletin bir sorumluluğu olarak ortaya çıkmıştır. Sosyal güvenlik alanındaki kanuni boşlukları dolduran esnek yapısı ile sosyal yardımlar, gelir dağılımındaki eşitsizliği dengelemede önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal hizmetlerin de gelir dağılımını iyileştirme fonksiyonu vardır. Sosyal hizmetlerin amacı, Sosyal Hizmetler Kanunu'nda; kişinin maddi ve manevi ihtiyaçlarının karşılanması, hayat şartlarının iyileştirilmesi, sosyal sorunların çözümünde yardımcı olunması olarak düzenlenmiştir (Kırdar, 2020).

2.3. Sosyal Güvenliğin Konusu, Kapsamı ve Finansmanı

2.3.1. Sosyal Güvenliğin Konusu

Sosyal güvenlik, gerçekleşmesi halinde kişilerin tek başına üstesinden gelemeyeceği tehlikelere karşı güven sağlar. Sosyal güvenliğin konusu olan riskler, ne zaman gerçekleşeceği belli olmayan, gerçekleşmeleri kesin ya da muhtemel olan, bireye yönelik risklerdir. Gerçekleştiğinde bireyde gelir kesilmesi (işsizlik, malullük, yaşlılık gibi), gelir azalması (yaşlılık) ya da gider artışına (analık, hastalık gibi) neden olan tehlikelerdir (Kırdar, 2020). ILO, Sosyal Güvenliğin Asgari Normlarına İlişkin Sözleşmesi'nde dokuz

tane sosyal risk (tehlike) yayınlamıştır. Bunlar; iş kazası, meslek hastalığı, hastalık, analık, yaşlılık, malullük, ölüm, işsizlik ve aile giderleridir.

2.3.2. Sosyal Güvenliğin Kapsamı

Sosyal güvenlik, yaşı, cinsiyeti ne olursa olsun tüm insanlar için karşılanması gereken bir ihtiyaçtır. Sosyal güvenliğin kapsamı üç şekilde değerlendirilebilir;

- Sosyal güvenliğe dahil olan nüfus oranı
- Sosyal güvenliğin içerdiği sigorta kolları
- Sosyal güvenliğin sağladığı korumanın düzeyi ve yeterliliği

Sosyal güvenlik sisteminin amaçlarının başında toplumda kimseyi dışarıda bırakmadan nüfusun tamamını kapsama alma gelir. Sosyal güvenlik de kapsam ailenin korunmaya alınması ile başlar. Çünkü tek tek birey olarak ilişki kurmak mümkün değildir.

Sosyal sigortalar prim ile finanse edildiğinden prim ödeme yükümlülüğünü yerine getiren kişilerin yani işgücünün yapısı ve bu çalışanların sektörel dağılımı da kapsamı etkileyen faktörlerdir. Sosyal sigortalar tarihsel süreçte de ilk olarak sanayi sektöründe çalışanları daha sonra hizmet sektöründe çalışanları kapsama almıştır. Tarım da çalışanların kapsama alınması sanayi ve hizmet sektöründen sonra olmuştur (Alper, 2019)

Çalışılan işyerinin büyüklüğü de kapsamı etkileyen faktörlerden biridir. İşyeri büyüdükçe kapsama alınma ve örgütlenme faaliyeti daha kolaydır. Ama işyeri küçüldükçe çalışanların tespiti, kayıtlı olması ve denetimi zorlaşır.

En kolay kapsama alınan grup bağımlı çalışanlardır. Çünkü gelirleri belirli ve sürekli. Bunların içinde de kamuda çalışanlar ve büyük işyerlerinde çalışanların kapsama dahil olması daha kolaydır. Kendi nam ve hesabına çalışanların istikrarsız olmaları sebebiyle daha geç kapsama alınmıştır. Bunların tespit edilmesi de daha zordur. En zor kapsama alınan kesim tarım kesiminde çalışanlardır. Gelirin belirsiz olması, kayıt altına alınmanın zor olması gibi nedenlerde kapsamı etkileyen faktörlerdir.

Sosyal güvenliğin içerdiği sigorta kolları itibariyle kapsam, sosyal güvenlik sisteminin bir diğer amacı olan her tehlikeye karşı koruma altına almaktır. Burada bahsedilen tehlike ILO'nun 102 sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesinde belirtmiş olduğu

tehlikelerdir. Bunlar daha önce de belirtildiği gibi; iş kazası, meslek hastalığı, hastalık, analık, yaşlılık, malullük, ölüm, işsizlik ve aile giderleridir.

İş Kazası ve Meslek Hastalığı: Sosyal güvenlik sistemi bulunan ülkeler içinde en fazla oluşturulmuş sigorta koludur. Yürütülmekte olan iş nedeniyle meydana gelen ve çalışana o an da veya sonradan ruhsal ve bedensel olarak zarar vererek engelli hale getiren durumlara karşı oluşturulmuş bir sigorta koludur. Bunun sonucunda sigortalı, meslekte kazanma gücünü geçici olarak veya sürekli kaybedebilir. İKMH riski meydana geldiğinde sigortalıya sağlık hizmetleri, geçici iş göremezlik ödeneği ve sürekli iş göremezlik geliri verilir. İş göremezlik derecesine göre sürekli iş göremezlik geliri kısmi ya da tam olarak ödenir. Eğer ölümle sonuçlanan bir durum ortaya çıktıysa hak sahiplerine gelir bağlanmaktadır. Hak sahiplerine cenaze ödeneği ve gelir bağlanan kız çocuğuna evlenme ödeneği verilmektedir.

Çalışanın herhangi bir süre prim ödeme zorunluluğu yoktur. Prim işveren tarafından ödenir.

Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortası: Malullük, çalışmaya başladıktan sonra ortaya çıkan çalışma gücü kaybıdır. Yaşlılık, biyolojik olarak zamanla kişinin çalışma gücünü sürekli kaybetmesi ve bakıma muhtaç hale gelmesidir. Ölüm, zamanı belli olmayan ancak herkes için mutlak olan bir tehlikedir. Malullük ve ölüm sigortalarının ne zaman gerçekleşeceği belli olmadığı için hak kazanma koşulları daha kısa sürelerle belirlenmiştir. Yaşlılık ise bilinen bir tehlike olduğundan uzun süre prim ödeyerek hak kazanılmaktadır.

Yaşlılık sigortasında sigortalının hizmet yılı, prim gün sayısı ve ödenen prim tutarına göre kademeli olarak aylık tutarı değişmektedir. Malullük sigortasında ise kademeli şart olmayıp tek bir şart üzerinden aylık bağlanmaktadır. Malullük ve yaşlılık aylığı almakta iken ölen kişilerin hak sahiplerine ölüm sigortası kapsamında ölüm aylığı, aylık bağlanmış kız çocuğuna evlenme ödeneği ve yine hak sahiplerine cenaze ödeneği yardımı yapılmaktadır.

Uzun vadeli sigorta kolu olan malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarında hak sahipliğinin belirlenmesi ve yardımların ne şekilde yapılacağı ülkelere göre değişmektedir. Anne babanın bakıma muhtaç olup olmaması, çocukların eğitim, yaş ve cinsiyet durumuna

bakılmaktadır. Kimlerin hangi şartları yerine getirerek bu hakları kazanacağı kapsamı belirlemektedir.

Hastalık ve Analık Sigortası: Hastalık ve analık sigortasını ayırarak düzenleyen ülkeler olduğu gibi beraber düzenleyen ülkelerde vardır. Hastalık ve analık sigortasından faydalanmak için belirli bir süre prim ödeme şartı vardır ve sağlanacak yardım da belirli sürelidir.

Hastalık, İKMH dışında kalan ve çalışmaya engel olan rahatsızlık halidir. Sağlık hizmetlerinin talep esnekliği yüksek olduğu için ve sağlık hizmetlerini karşılamak uzmanlık gerektirdiğinden burada sistemin temel problemi olarak finansman sorunu ortaya çıkmaktadır. Sağlık harcamalarındaki maliyet artışına karşı en sık yapılan uygulama ilaç ve muayene bedeline sigortalının da belli oranda katkı yapmasını sağlamaktır. Bununla gereksiz sağlık hizmeti almanın önüne geçmek planlanmıştır.

Analık sigortası, sigortalı kadın veya sigortalı olmayan kadının sigortalı eşine, gebelik, doğum ve doğum sonrası yapılan yardımlardır. Sigortalı kadının gebeliği halinde iş göremezlik durumunun ortaya çıkmasında ülkeden ülkeye değişen iş göremezlik ödeneği verilmektedir. Ayrıca doğum yapan kadının eşine de analık izni verilmektedir.

İşsizlik Sigortası: Kendi istekleri dışında işsiz kalanların, belirli bir süre, karşılaştıkları gelir kesilmesini telafi etmek amacıyla işsizlik ödeneği ödenen sigorta koludur. İşsizlik sigortası, dünyada en geç kurulan sigorta koludur. İlk olarak gelişmiş ülkelerde kurulan işsizlik sigortasının gelişmekte olan ülkelerde kayıtdışı istihdam oranı yüksek olduğundan uygulaması zordur.

İşsizlik sigortası ilk olarak sanayi sektöründe ücretle çalışanlar için oluşturulmuştur. Hizmet sektöründe çalışanlar daha sonra kapsama alınmıştır. Hizmet akdiyle çalışanların işsiz kalacağı gibi kendi nam ve hesabına çalışanlar da işini ve işyerini kaybetmesi sonucu işsiz kalabilir. Ancak kendi adına çalışanlar işsizlik sigortası kapsamında değildir. Burada işsizlik sigorta kolunun oluşmasını engelleyen en önemli faktör mali yetersizlik ve sistemin yönetimindeki güçlüklerdir.

İşsizlik sigortasında sadece işsizlik ödeneği yardımı yapılmaz. Bunun yanısıra, iş bulma kurumu tarafından işe yerleştirme ve meslek edindirmeye yönelik kurslar da faaliyet göstermektedir.

Aile Ödenekleri Sigortası: Aile ödenekleri, ülkede yaşayan herkesi kapsama alacak şekilde oluşturulduğu gibi yalnızca bağımlı çalışanları kapsama alacak şekilde de oluşturulabilir. Kapsamı ne şekilde belirlenmiş olursa olsun bu sigorta kapsamında sağlanan temel yardım, çocuk sayısına bağlı olarak aileye nakdi yardım sağlanmaktadır (Alper, 2014). Sağlanan yardımlar, çocuk sayısına bağlı olarak değişmektedir.

Mali imkanlar sosyal güvenlik sistemlerinin kapsamı bakımından daima belirleyici olmuştur. Örneğin işsizlik sigortası sisteme giren en son sigorta koludur. Yine aile ödeneği her ülkede kapsama alınmamıştır. Milli gelir yükseldikçe iştirakçilerin ve devletin sisteme katkısı artmaktadır.

Ülkenin gelir dağılımı ve idari yapısı da sosyal güvenlik sisteminin kapsam olarak genişlemesinde etkili olan faktörlerdir. Sosyal güvenlik sisteminin kurulup, uygulanıp, devamının sağlanması iyi bir örgütlenme sonucunda mümkündür. Bürokratik kadroları yeterli olmayan ülkelerin bunu başarması zordur. Azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde iş yerleri küçük, kayıt dışılık yüksektir. Bu sebeple primlerin tahsilatı konusunda güçlükler ortaya çıkmaktadır.

2.3.3. Sosyal Güvenliğin Finansmanı

Toplumda herkesin her tehlikeye karşı sosyal güvenlik sistemi içinde kapsama alınabilmesi için ülkelerin yüksek bir maliyeti karşılayabilmesi gerekir. Sosyal güvenlik sisteminin finansmanının sürekli ve yeterli olarak sağlanabilmesi her zaman tartışma konusu olmuştur. Sistemin nasıl finanse edileceği konusunda tarihsel süreçte çeşitli anlayışlar ortaya çıkmıştır. Ülkelerin toplumsal ve ekonomik yapısı, gelir kaynağını etkilemiştir.

Sosyal güvenliğin finansmanının sağlanmasında iki temel düşünce vardır. İlki, sosyal güvenlik gelirlerinin devlet tarafından karşılanması ve sistemin vergilerle finanse edilmesidir. Diğeri ise, kişiden alınacak olan primlerle sistemin finansmanının sağlanmasıdır.

Sosyal güvenliğin tarihsel gelişimine baktığımızda sistemden gelirlerin sağlanmasını işveren üstlenmişse de zamanla vergiler ve devlet katkısının da dahil olduğu karma sistem gelişmiştir.

2.3.3.1. Primler

Sosyal sigorta primi, yasanın kendilerine karşı güvence sağladığı sosyal risklerden birinin gerçekleşmesi halinde yapılacak sigorta yardımları için verilen meblağdır (Güzel vd., 2008). Sosyal güvenlik primleri, yalnızca sosyal güvenliğin finansmanı için kullanılır.

Sosyal sigorta primleri, sigortalıya sorumluluk bilinci katarak sisteme dahil olmasını sağlamaktadır. Sistemde sağlanacak olan hizmetlerden doğrudan yararlanacaklar sigortalılardır. Sigortalıların kişisel tedbirlerle sağlayamayacağı koruma, sosyal güvenlik sistemine dahil olarak sistem tarafından karşılanmaktadır.

Primlerin bir diğer tarafında da işveren yer almaktadır. İşverenin ödemiş olduğu prim, sigortalının ödemek zorunda olduğu prim yükünü de hafifletmektedir. Bir diğer olumlu tarafı ise sigortalının motivasyonu yüksek ve daha verimli çalışmasını sağlamasıdır.

2.3.3.2. Vergiler

Sosyal sigortaların finansmanında vergiler de önemli bir yere sahiptir. Yeni Zelanda da sistemin finansmanı yalnızca vergilerden sağlanmaktadır. İngiltere’de sağlık sigortasının finansmanı verdilerdir (Güzel vd., 2008).

2.3.3.3. Devlet Katkısı

Sosyal güvenliğin finansmanına işçi ve işveren ile birlikte devletin de katkıda bulunması zamanla zorunlu hale gelmiştir. Devlet, sosyal güvenliğin finansmanına doğrudan ve dolaylı olarak katılım sağlayabilir. Devlet; sosyal güvenliğin gelirlerinin giderlerini karşılamadığı ve sosyal güvenlik açığının ortaya çıkması durumunda sağladığı yardımlarla, kurumların giderlerinin belirli bir miktarını karşılamayı üstlenerek, işçi ve işveren gibi prim ödeyerek finansmana doğrudan katılım sağlamaktadır. Dolaylı olarak ise; sosyal sigortaların ilk kuruluşuna ait masraflar, bina, teçhizat giderleri ve diğer kuruluşların tabi olduğu vergi, harç vb. masraflardan muaf tutabilir (Alper, 2015).

2.3.3.4. Finansman Yöntemleri

a. Dağıtım Yöntemi

Yılı yılına finansman metodu olarak da adlandırılan bu yöntem, bir yıllık toplam giderlerin aynı yıl içinde elde edilen gelirlerle karşılanmasını amaçlar (Alper, 2014). Bu yöntemde sosyal güvenlik gelirleri ile giderleri denge halindedir. Bu dengenin sağlanamaması durumunda kullanılması için bir fon oluşturulabilmekte; sistemde gelirlerin giderleri karşılamaması halinde devlet açıkları karşılamaktadır (Şakar, 2006).

Dağıtım yöntemi, sosyal sigorta harcamalarında bir yıldan diğer yıla çok büyük değişiklik göstermediği için kısa vadeli sigorta kolları için daha uygundur.

Dağıtım yönteminin, basit ve anlaşılabilir olması, kurulduktan sonra hemen işlemeye başlaması, sistemin maliyetinin düşük olması sistemin olumlu yönleridir. Kısa vadeli sigorta kolları meydana gelen değişimlerde maliyet artışını karşılamak için kısa dönemde primleri arttırma imkanının olmaması, uzun vadeli sigorta kolları için nüfusun yaşlanmasına bağlı olarak gelecek nesillerin prim yükünü arttırma ihtimalinin olması, siyasi müdahalelere açık olması dağıtım yönteminin olumsuz yönleri arasında sayılabilmektedir (Alper, 2015).

b. Kapitalizasyon (Fon Biriktirme) Yöntemi

Kapitalizasyon yönteminde, sigortalılardan alınan primlerle bir fon oluşturulmakta ve gerçekleşebilecek risklere karşı koruma sağlanmaktadır. Yani prim gelirleri ile fon yaratılmakta, fon gelirleri ile katılımcılara sosyal güvence sağlanmaktadır. Bu yöntemde uzun dönemde elde edilen gelirlerle uzun dönemli giderlerin karşılanması esastır (Alper, 2015).

Kapitalizasyon yönteminde, bireysel ve kolektif (toplu) olmak üzere iki anlayış vardır. Bireysel kapitalizasyon yönteminde sigortalının ödemiş olduğu primler sigortalının bireysel hesabında birikmekte ve ileride sağlanacak yardımlar bireysel hesabındaki katkılar esas alınarak belirlenmektedir. Fakat bu yöntem bireysel katkı ile sınırlıdır ve sigortalılar arasında büyük farklılıklar ortaya çıkarabilmektedir. Bu sebeple bireysel kapitalizasyon yöntemi daha çok özel sigortalar tarafından kullanılmaktadır (Erdoğan, 2018). Kolektif (toplu) kapitalizasyon yönteminde ise, sigortalılara ait primler tek bir

fonda toplanmaktadır ve ileride sigortalılara yapılacak ödemeler bu fonları karşılanmaktadır. Tüm sigortalılardan aynı düzeyde prim alınmaktadır (Kara, 2006).

İnsanların ödedikleri primlerin gelecekte kendi sosyal güvenlik ihtiyacı için kullanılacak olmasını bilmesi sistemi benimsemelerini kolaylaştırması, ödenen primlerle alınan aylık arasında sıkı bir ilişki olması, özellikle gelişmekte olan ülkeler için iktisadi ve sosyal kalkınmada ihtiyaç duyulan fonların oluşturulmasına imkan sağlaması sistemin olumlu yönleridir.

Sosyal güvenliğin en önemli fonksiyonlarından olan dayanışma ve gelir dağılımını iyileştirmeyi sağlayamaması, fonların iyi değerlendirilememesi sonucunda tasarrufların değer kaybetmesi, sistemin olumsuz yönleridir.

Tablo 1. Ülkelerde Uygulanan Sosyal Güvenlik Finansman Yöntemleri

Ülke	Finansman Yöntemi
Türkiye	Dağıtım Yöntemi
Almanya	Dağıtım Yöntemi
Avusturya	Dağıtım Yöntemi
Belçika	Dağıtım Yöntemi
Çekya	Dağıtım Yöntemi
Polonya	Dağıtım Yöntemi
Peru	Kapitalizasyon Yöntemi
İtalya	Dağıtım Yöntemi
İspanya	Dağıtım Yöntemi
İsviçre	Dağıtım Yöntemi
İzlanda	Dağıtım Yöntemi
Yunanistan	Dağıtım Yöntemi
Fransa	Dağıtım Yöntemi
Şili	Kapitalizasyon Yöntemi
Portekiz	Dağıtım Yöntemi
Slovakya	Dağıtım Yöntemi
Brezilya	Kapitalizasyon Yöntemi

Kaynak: (Atatanır, 2009)

Tabloya bakıldığında ülkelerin çoğunluğunun sosyal güvenlik finansman yöntemi olarak dağıtım yöntemini tercih ettiği görülmektedir.

2.4. Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Tarihsel Gelişimi

2.4.1. Osmanlı Döneminde Sosyal Güvenlik

Tarihimize baktığımızda sosyal güvenlik anlayışının çok eski zamanlara dayandığını görmekteyiz. Göktürk yazıtlarında yer alan Bilge Kağan'ın söylemiş olduğu, "Ölecek

halkı dirilttim, aç halkı doyurdum, çıplak halkı giydirdim, yoksul halkı zengin kıldım.” sözü çok eski yıllarda bile Türklerin sosyal güvenlik anlayışının olduğunu ve yöneticilerin halka sosyal güvence sağladığını göstermektedir.

Daha yakın tarihimiz olan Osmanlı Devleti’nde de gelişmiş ve kapsamlı geleneksel sosyal güvenlik uygulamalarının olduğunu görmekteyiz. Osmanlı Devleti’nde temel sosyal güvenlik kurumu ailedir. Türk adet ve gelenekleri, dini inancı ile Osmanlı’da aile, her bir ferdi için temel koruma sağlamıştır. Komşuluk ve akrabalık ilişkilerinin de oldukça güçlü olduğu Osmanlı Devleti’nde bu ilişkiler de sosyal güvenlik aracı olmuştur.

İslam dininin, “Veren el alan elden üstündür.” anlayışıyla zekat, sadaka, fitre gibi dini sosyal yardım kurumları ile güçlendiği dönemde, toplumun geniş bir kesimine kapsamlı bir sosyal güvenlik garantisi sağlanmıştır (Tokol ve Alper, 2018).

Bir meslek kuruluşu olarak ortaya çıkan loncalar bünyesinde oluşturulan orta sandıkları (teavün sandıkları), günümüz sosyal sigorta kuruluşlarının öncüsü olarak kabul edilmiştir ve yine Osmanlı Devleti’nde sosyal güvenliğin kurumsallaşmış örneklerinden bir tanesidir. Loncaların üyelerinin kaza, ölüm, hastalık vb. durumlarla karşılaşmaları halinde ortaya çıkan ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturulan orta sandıklarının karşıladıkları riskler oldukça kapsamlıdır. Sandık gelirlerini, üyelerinin ödemiş olduğu aidatlar oluşturmuş olup yardımlar buradan sağlanmıştır. Osmanlı Devleti’nde kurulan, iktisadi ve sosyal hayatta önemli bir yere sahip olan diğer yapı da Ahi Birliğidir. 18. yy’a kadar varlığını sürdüren Ahi Birliği, toplumun her kesiminin ihtiyaçlarını yerli mallardan karşılamıştır (Bayram, 2012).

Osmanlı Devleti’nde sosyal güvenlik garantisi sağlayan en önemli kurumsal yapılardan biri de vakıflardır. İstanbul başta olmak üzere ülke vakıf cenneti haline getirilmiştir. Yoksullara karşılıksız tedavi hizmeti sağlayan Darü’ş şifalar, sosyal güvenlik garantisi sağlayanların en çok bilineni olmuştur. Vakıflarda halka birçok eğitim ve hizmet verilmiştir (Tokol ve Alper, 2018).

Osmanlı İmparatorluğu’nun duraklama ve gerileme dönemine girmesiyle sosyal güvenlik alanında da bozulmalar başlamıştır. İktisadi hayattaki gerileme sosyal yardımları da etkilemiştir. Bu dönemde zayıflayan sosyal güvenlik sisteminde, ihtiyacın artmasıyla Tanzimat ve Meşrutiyetten sonra devlet hizmetinde çalışanların emeklilikleri ve bu

kişilerin bakmakla yükümlü oldukları kişiler için düzenlemeler yapılmıştır. Bu alanda önemli gelişmeler şu şekildedir (Tuncay, 2002);

-1865 Dilaver Paşa Nizamnamesi, Ereğli kömür havzasında çalışan işçilerin çalışma koşullarının tespiti ve burada hastalanan işçilerin tedavisi ile ilgili çıkarılan nizamnamedir.

-1869 Maadin Nizamnamesi, işçileri iş kazasına karşı korumak için çıkarılan nizamnamedir.

Emeklilik ile ilgili düzenlemeler için kurulan sandıklar;

-1866 Askeri Tekaüt Sandığı

-1881 Sivil Emekli Memurlar Sandığı

-1890 Seyri Sefain Tekaüt Sandığı

-1909 Askeri ve Mülki Tekaüt Sandıkları

-1917 Şirketi Hayriye Tekaüt Sandığı

-1909 Tersanei Amireye Mensup İşçi Vesairenin Tekadüyeti Hakkında Nizamname ve 1910 Hicaz Demir Yolu Memur ve Müstahdemlerine Yardım Nizamnamesi de işçilerin hastalık, iş kazası ve yaşlılık gibi sosyal risklere karşı düzenlemesini içermektedir.

Osmanlı Devleti'nin son döneminde, "Kızılay", "Darü'l-Aceze", "Darü'l-Eytam", "Darü's-Şafaka" gibi yeni kurumlar kurulmuştur. Bu kurumlar korunmasız gruplara yönelik oluşturulmuştur.

2.4.2. Cumhuriyet Döneminde Sosyal Güvenlik

Cumhuriyet döneminde Türk sosyal güvenlik sisteminin gelişimi 1920-1945, 1946-1999 ve 1999 sonrası olmak üzere üç dönemde incelenecektir.

2.4.2.1. 1920-1945 Yılları Arası Dönem

Cumhuriyet kurulmadan önce 1921 yılında, 114 sayılı Kanun ve 151 Sayılı kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunlar doğrudan kömür madeninde çalışan işçiler için çıkarılmıştır. Bölgedeki tüm işçiler zorunlu sigorta kapsamına alınmıştır. İşçi Sigortaları Kurumu

kuruluncaya kadar kömür işçilerinin sosyal sigortası gibi işlev gösteren Amele Birliği kurulmuştur (Tokol ve Alper, 2018). Cumhuriyet döneminin belirli bir gruba yönelik ilk sosyal güvenlik düzenlemeleri olması sebebiyle önemli bir yere sahiptir.

17 Mart 1923 tarihinde, İzmir İktisat Kongresinde işçilerin sosyal güvenliği, çalışma koşulları ile ilgili kararlar alınmış ancak uygulamaya geçirilememiştir. 1936 tarihinde 3008 sayılı İş Kanunu çıkarılmıştır.

1923-1945 yılları arası dönemde de Osmanlı Devleti'nin son yıllarındaki gibi kamu görevlileri için ayrı sosyal sigorta sandıkları kurulmuştur. Cumhuriyet'in bu yılları arasında memurlar ile ilgili kapsamlı düzenlemeler yapılmıştır (Tokol ve Alper, 2018).

2.4.2.2. 1946-1999 Yılları Arası Dönem

Bu dönemde Türk sosyal güvenlik sisteminin kurumsal alt yapısı oluşturulmuştur. 3008 sayılı İş Kanunu'nda işçiler için kurulacak olan sosyal sigorta kurumu 1945 yılında 4792 sayılı Kanun ile "İşçi Sigortaları İdaresi" olarak kurulmuştur. Bu kurumun ismi 1964 yılında "Sosyal Sigortalar Kurumu" olarak değiştirilmiştir. 1946-1957 yılları arasında malullük, yaşlılık, ölüm, iş kazası, meslek hastalığı, analık, hastalık sigorta kollarında ayrı ayrı kanunlar kabul edilmiştir. Ayrı kabul edilen sigorta kanunları 1964 yılında 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile tek bir çatı altında toplanmıştır. 506 sayılı kanun ile sosyal sigortaların kapsamı genişletilmiş, sigortalıların eş ve çocukları da kapsama alınmıştır, ivazlar arttırılmıştır.

Memurların sosyal güvenliğini sağlamak için oluşturulmuş olan çok sayıda sandık da 1949 yılında çıkarılan 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunu ile birleştirilmiştir. Emekli Sandığı Kanunu kapsamında memurlarında sosyal sigorta kapsamı genişletilmiştir.

Türkiye'de ilk kez 1961 anayasasında sosyal güvenliğin bir anayasal hak olduğu hükmü yer almıştır. 1961 anayasasının 48. Maddesi; "Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilâtı kurmak ve kurdurmak devletin ödevlerindedir." Sosyal devlet anlayışı ile herkese sosyal güvenlik hakkının tanınması, insanların tek başına üstesinden gelemeyeceği risklere karşı korunmasının anayasal güvenceye alınması önemli bir adımdır.

Bağımsız olarak kendi nam ve hesabına çalışanlar ile ilgili düzenleme 1971 yılında çıkarılan ve 1972 yılında uygulanmaya başlanan; “1479 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu” dur. Bağımsız olarak çalışanlar için kısaca Bağ-Kur olarak adlandırılan kurum oluşturulmuştur. Bu kapsamdaki sigortalılara kademeli prim ödeyerek uzun vadeli sigorta kolundan yararlanma imkânı sağlanmıştır. Ve yine kademeli geçişle hastalık sigortası kapsamına alınmışlardır.

1982 Anayasası’nda da 1961 Anayasası’ndaki gibi sosyal güvenlik hakkına yer verilmiştir. 60. Maddede herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu ve bunu devletin sağlaması gerektiği belirtilmiştir.

Sosyal güvenlik kapsamına alınan son kesim tarım kesiminde çalışanlardır. 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigorta Kanunu ile tarımda ücretli çalışanlar, 2926 sayılı Kanun ile Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Güvenlik Kanunu ile tarımda bağımsız çalışanlar çiftçiler sosyal güvenlik kapsamına alınmıştır (Kırdar, 2020).

1990’lı yıllarda Türkiye’de çalışan herkesin sosyal sigorta kapsamına alınacağı kurumsal bir yapı ve bunun için gerekli mevzuat oluşturulmuştur. Ancak uygulanan yanlış politikalar, sık sık çıkarılan aflar ve oluşan bütçe açığı ile sistemde sorunlar ortaya çıkmıştır.

Türk sosyal güvenlik sisteminde tamamlayıcı nitelikte mesleki kuruluşlar ve özel sigorta sistemi vardır. Bu konuda en başarılı örnek sayılan 1961 yılında askeri personel için kurulan “Ordu Yardımlaşma Kurulu” dur. OYAK, malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta kollarına ek olarak üyelerine yardım sağlayan bir kuruluştur.

1943 yılında 4357 sayılı Kanun ile ilkökul öğretmenleri için oluşturulan, “İLKSAN” ın amacı, öğretmenlerden evlenenlere, çocuğu olanlara, hastalananlara yardım etmektir.

OYAK’ı örnek alarak 1970 yılında, “Memur Yardımlaşma Kurumu (MEYAK)” kurulmuştur. Sivil kamu personelinin %5 prim kesilmiştir. Ancak primlerin doğru kullanılamaması ve kurumsallaşma süreci tamamlanamadığı için başarısız olmuştur (Ar 2013).

1921 yılında oluşturulan “Amele Birliği” kömür işçilerinin de SSK kapsamına alınmasından sonra tamamlayıcı sosyal güvenlik kurumu haline gelmiştir (Tokol ve Alper, 2018).

Tamamlayıcı sosyal güvenlik kurumlarından en önemlisi “Bireysel Emeklilik Şirketleri” dir. BES, 2001 yılında 4632 sayılı Kanun ile kurulmuştur. Sistemde en az 10 yıl kalarak 56 yaşını tamamlayan kişiler emekliliğe hak kazanmaktadır.

4632 sayılı BETYSK ile otomatik katılım sistemi getirilmiştir. İşverenler yanlarında çalıştırdıkları işçileri bu sisteme dahil etmek zorundadır. Sisteme katılım zorunlu olsa da çalışanlar 2 ay içinde cayma hakkına sahiptir.

2.4.2.3. 1999 Sonrası Dönem

1980’li yıllarda başlayıp artarak devam eden sosyal güvenlik sorunları uzun yıllar devam etmiştir. Sosyal sigorta kurumlarının sürekli finansman açığı vermesi, kurumsal yapıda birliğin olmaması, sistemin dağınıklığı çözüm arayışlarını da beraberinde getirmiştir. Sistemdeki kriz finansman üzerinden ele alınmıştır. Sistemin gelir ve gider dengesini iyileştirmek için çalışmalar yapılmıştır. Bu konuda atılan ilk adım 4447 sayılı İşsizlik Kanunu olmuştur. Bu kanun ile; emeklilik yaşı yükseltilmiştir, işsizlik sigortası oluşturulmuştur, prime esas kazançların hesaplanmasında değişiklik yapılmıştır. (TÜSİAD, 2004)

İşsizlik Kanunu ile yapılan değişiklikler beklenen iyileştirmeyi sağlayamadığından 2000’li yıllarda da reform arayışları devam etmiştir. Türk sosyal güvenlik sistemi 1990’lı yıllardan itibaren finansman açığı vermeye başlamış ve bu açık 2000’li yıllarda da devam etmiştir. Finansman açığının en önemli nedeni aktif/pasif oranının düşük olmasıdır. Aktif/pasif oranı 2009 yılında 1,78’e kadar gerilemiştir. Her bir emekliye yaklaşık iki tane çalışan bakmaktadır. Kabul gören görüşe göre sosyal güvenlik sistemlerinin düzenli işleyebilmesi için aktif pasif oranının 4 olması, yani 4 aktif sigortalının 1 pasif sigortalıya bakması gerekmektedir. Aktif/pasif oranının düşük olmasında ise, erken emeklilik uygulamaları ve kayıt dışı istihdamın yüksek olması en önemli faktörlerdir (Cural, 2016).

Reform arayışları devam ederken en önemli adım 2006 yılında kabul edilen 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) Kanunu’dur. 5502 sayılı Kanun ile Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağ-Kur birleştirilerek tek bir yönetim altında toplanmıştır. Bu süreçte çıkarılan bir diğer önemli kanun ise 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası (SSGSSK) Kanunu’dur. 5510 sayılı Kanun ile tüm çalışanların hak ve yükümlülükleri tek bir kanunda düzenlenmiştir (Tokol ve Alper, 2018).

2.4.3. Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Bugünü

Emekli Sandığı, Bağ-Kur ve SSK, Sosyal Güvenlik Kurumu olarak tek çatı altında toplanmış ve sistemin temel kurumu haline gelmiştir. SGK, genel sağlık sigortası işlemlerinin de yürütülmekte olduğu bir kurumdur.

SGK çatısı altında ILO tarafından belirlenen 9 sosyal güvenlik riskinden aile ödenekleri haricinde diğer sigorta kolları bakımından çalışanlar kapsama dahil edilmiştir.

2.4.3.1. İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sigortası

Yürütülmekte olan iş nedeniyle meydana gelen ve çalışana o an da veya sonradan ruhsal ve bedensel olarak zarar vererek engelli hale getiren durumlara karşı oluşturulmuş bir sigorta koludur. Bunun sonucunda sigortalı, meslekte kazanma gücünü geçici olarak veya sürekli kaybedebilir. Hangi durumların iş kazası ve meslek hastalığı kapsamında olduğu 5510 sayılı Kanun'un 13. Maddesinde düzenlenmiştir.

İş kazası ve meslek hastalığı sigorta kolundan sağlanan yardımlar; geçici iş göremezlik ödeneği, sürekli iş göremezlik geliri, ölüm geliri, evlenme ve cenaze ödeneğidir.

Geçici iş göremezlik ödeneği, istirahat raporunun alındığı her gün için verilir. Kişi yatarak tedavi görüyorsa günlük kazancın yarısı, tedavi ayakta ise üçte ikisi oranında ödenek alır. Kanunda 4/1-(b)'liler için GSS dahil prim borcunun bulunmaması şartı vardır.

Sürekli iş göremezlik geliri, meslekte kazanma gücünün %10 oranında azaldığı tespit edilen sigortalılara bağlanmaktadır. %100 kaybedildiği durumda sürekli tam, %10-99 arasında kaybedildiği zaman sürekli kısmi iş göremezlik sayılmaktadır.

Ölüm geliri, İKMH sonucu veya iş göremezlik geliri alan sigortalıların ölümü halinde hak sahiplerine bağlanan gelirdir.

Evlenme ödeneği, İKMH sonucu ölüm geliri alan kız çocuğunun evlenmesi halinde verilen ödenektir.

Cenaze ödeneği, ölen sigortalının hak sahiplerine bir defaya mahsus verilen ödenektir (5510 Sayılı Kanun).

2.4.3.2. Hastalık ve Analık Sigortası

Hastalık, İKMH dışında kalan ve çalışmaya engel olan rahatsızlık halidir. 5510 sayılı Kanunun 15. Maddesinde belirtilen sürelerde gebelik ve analık ile ilgili olarak ortaya çıkan engellilik ve rahatsızlık durumu analık hali sayılmaktadır. Hastalık ve analık sigortasından dolayı sağlanan yardımlar geçici iş göremezlik ödeneği ve emzirme ödeneğidir. Geçici iş göremezlik ödeneğinden faydalanabilmek için 1 yıl içinde en az 90 gün prim ödeme şartı bulunmaktadır. Analık sigortası kapsamında sigortalı kadın ya da sigortalı olmayan kadının sigortalı eşi, kadının doğum yapması halinde emzirme ödeneği alır. Emzirme ödeneğine hak kazananlardan sigortalılığı sona ermiş ise sigortalı kadın ya da sigortalı olmayan kadının sigortalı eşi doğum tarihinde önce 15 ay içinde 120 gün prim ödenmiş olması şartıyla faydalanmaktadır (5510 Sayılı Kanun).

2.4.3.3. Malullük, Yaşlılık, Ölüm Sigortası

Malullük, çalışmaya başladıktan sonra ortaya çıkan çalışma gücü kaybıdır. Çalışma gücü kaybının en az %60'ını kaybedenler malul sayılmaktadır. Malul sayılanlara bu sigorta kapsamında malullük aylığı bağlanmaktadır. Sigortalının malullük kapsamında sağlanan haklardan faydalanabilmesi için 10 yıl sigortalılık ve 1800 gün prim ödemiş olma şartı bulunmaktadır. İşten ayrıldıktan sonra veya 4/1-(b) kapsamında ise bunu sonlandırdıktan sonra Kuruma yazılı istekte bulunması gerekmektedir.

Yaşlılık, biyolojik olarak zamanla kişinin çalışma gücünü sürekli kaybetmesi ve bakıma muhtaç hale gelmesidir. Yaşlılık sigortasından sağlanan haklar, yaşlılık aylığı bağlanması, toptan ödeme ve ihya yapılmasıdır. Yaşlılık aylığı için işe giriş tarihlerine göre farklı hükümler uygulanmaktadır. 08.09.1999 tarihinden öncesi, 09.09.1999-30.04.2008 tarihi arası ve 30.04.2008 sonrası dönemler ayrı ayrı şartlarla düzenlenmiştir. 03.03.2023 tarihinde yürürlüğe giren 7438 sayılı Kanun ile 5510 sayılı SSGSS Kanunu'na geçici 95. Madde eklenmiş olup, 7438 sayılı Kanunda belirtilen sigortalılardan, sigorta başlangıç tarihi 08.09.1999 ve öncesi olanlardan sigortalılık süresini ve prim gün şartını tamamlayanlar için yaş şartı kaldırılmıştır. Yaşlılık toptan ödeme, sigortalıların ödemiş oldukları primlerin iadesini istemesidir. Bunun için yaş şartı kadınlarda 58, erkeklerde 60'tır. İhya ise yaşlılık toptan ödeme yapılanlardan, malullük,

yaşlılık, ölüm primlerini bildirmiş olanların Kuruma yazılı talepte bulunmaları halinde toptan ödeme tutarının hesaplanarak tekrar Kuruma ihyasıdır.

Ölüm, zamanı belli olmayan ancak herkes için mutlak olan bir tehlikedir. Ölümün gerçekleşmesi halinde hak sahiplerinin faydalandığı haklar; ölüm aylığı, ölüm toptan ödeme, ölüm ihyası, evlenme ödeneği, cenaze ödeneğidir. Ölüm aylığı için uzun vadeli sigorta kollarından 1800 gün prim ödenmiş olması, 4/1-(a) kapsamındaki sigortalılar için ise 5 yıl sigortalılık süresi ve 900 gün prim ödemiş olma şartı bulunmaktadır. 5510 sayılı Kanununun 34. Maddesinde hak sahiplerine paylaştırılması ile ilgili hükümler düzenlenmiştir. Ölüm toptan ödemesi, hak sahiplerinin başvurması halinde sigortalıya yapılacak toptan ödeme tutarını geçmeyecek şekilde hesaplanarak hak sahiplerine ödenir. Ölüm ihyası, toptan ödeme yapılmış ancak Kanun'un 36. Maddesinde belirtilen hallerde sigortalılık sürelerinin tespit edilmesiyle ölüm aylığı bağlanabilmesi için toptan ödeme tutarı hak sahibine ihya edilir. Evlenme ödeneği ise aylık almakta iken evlenen kız çocuğuna iki yıllık aylık tutarının peşin olarak ödenmesidir. Cenaze ödeneği, sigortalının 360 gün uzun vadeli sigorta kollarından prim ödemiş olması, yaşlılık, malullük, vazife malullüğü aylığı, sürekli iş göremezlik geliri almaktayken ölen kişilerin hak sahiplerine verilmektedir (5510 Sayılı Kanun).

2.4.3.4. İşsizlik Sigortası

Kendi istekleri dışında işsiz kalanların, belirli bir süre, karşılaştıkları gelir kesilmesini telafi etmek amacıyla işsizlik ödeneği ödenen sigorta koludur. İşsizlik sigortası da zorunlu bir sigorta türüdür. İşsizlik sigortasının giderlerini karşılamak için devlet, işveren ve çalışan bu sigortanın primini ödemektedir. 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nun 50. Maddesinde işsizlik sigortası primi ödeyenlere hangi süreler ile işsizlik ödeneği verileceği düzenlenmiştir. Bu maddeye göre en fazla 300 gün işsizlik ödeneği verilmektedir.

2.4.3.5. Genel Sağlık Sigortası

Genel sağlık sigortasında amaç, toplumun tümünü kapsama almaktır ve günümüzde çok geniş bir kesim kapsama alınmıştır. GSS'den ücretsiz faydalanacakları belirlemek için gelir tespiti yapılmaktadır. 4/1-(a), 4/1-(b) ve 4/1-(c) kapsamında zorunlu sigortalılar ile

bakmakla yükümlü oldukları kişiler sağlık hizmetinden faydalanabilmektedir (Hocaoğlu, 2020).

Tablo 2. Aktif Sigortalı Sayısı

Kategori	Gösterge	Değer	Bölge	2023.01
Aktif Sigortalılar	Sigortalı (4/a, 4/b, 4/c)	Kişi	Türkiye	25.412.624

Kaynak: SGK

SGK'nın yayınlamış olduğu 2023 yılı ocak ayı verilerine göre 4/a, 4/b, 4/c kapsamında bildirim yapılmakta olan aktif sigortalı sayısı 25.412.624 kişidir.

Tablo 3. Sosyal Güvenlikte Kapsam

	2009	2022
I-Aktif Sigortalılar	15.096.728	26.344.234
1-Zorunlu	14.091.527	23.741.403
*Zorunlu 4/a, 4/b (Tarım Hariç), 4/c	13.061.379	23.202.513
*Tarım Zorunlu 4/b	1.014.948	512.966
*Muhtar	15.200	25.924
2-Çıracak	321.649	636.302
3-Yurtdışı Topluluk	35.930	15.671
4-Tarım 4/a 2925	178.541	22.987
5-Diğer Sigortalılar	441.907	435.548
6-Stajyer ve Kursiyerler	27.174	1.492.323
II- Pasif (Aylık veya Gelir Alanlar) Sigortalılar		
1 -Yaşlılık Aylığı Alanlar	6.228.816	9.499.096
2 -Malullük Aylığı Alanlar	105.095	125.046
3 -Vazife Malullük Aylığı Alanlar	6.543	15.116
4- Ölüm Aylığı Alanlar (Dosya)	2.044.775	3.335.929
5-Ölüm Aylığı Alanlar (Kişi)	2.701.320	4.107.716
6-Sürekli İşgöremezlik Geliri Alanlar	57.422	85.526
7-Sürekli İşgöremezlik Ölüm Geliri Alanlar (Dosya)	46.215	67.512
8-Sürekli İşgöremezlik Ölüm Geliri Alanlar (Kişi)	74.584	100.520

III-Bağımlılar	33.989.891	34.813.357
Aktif/Pasif Oranı	1,78	2,01
IV-Özel Sandıklar	331.205	438.989
1-Aktif Sigortalılar	109.668	144.213
2- Aylık Alanlar	82.459	97.041
3- Bağımlılar	139.078	197.735
4- Özel Sandıklar Aktif /Pasif Oranı	1,33	1,49
Sosyal Sigorta Kapsamı (4/A, 4/B, 4/C)	58.591.604	75.529.600
Sigortalı Nüfus Oranı (%)	%81	%89
Kapsam Dışı Nüfus Oranı (%)	%19	%11
Genel Sağlık Sigortası Kapsamında Tescil Edilenler	9.647.131	9.088.043
Genel Sağlık Sigortası Primleri Kendileri Tarafından Ödenenler		2.143.602
Genel Sağlık Sigortası Primi Devlet Tarafından Ödenenler	9.647.131	6.944.441

Kaynak: SGK Aylık İstatistik Bilgileri

Aktif sigortalı sayısı 2009 yılında 15.096.728 kişi iken 2022 yılında 26.344.234 kişidir. Zamanla nüfustaki artışa bağlı olarak sisteme katılan kişi sayısı da artmıştır. 23.741.403 kişi zorunlu olarak sisteme dahil olan sigortalı sayısıdır. Tablo 3’de görüldüğü gibi sigorta kapsamında olan nüfus oranı yüksektir. 2022 yılında nüfusun %89’u kapsama alınmıştır. Sosyal güvenlik sistemi içinde önemli bir veri de bağımlılık oranıdır. Bağımlılık oranı, 65 yaş ve üzeri çalışmayan nüfusun 15-64 yaş arasında çalışan nüfusa oranıdır. Bu oran Türkiye’de 2009 yılında 1,78 iken 2022 yılında 2,01’dir. Yani 2 çalışan 1 çalışmayanın giderlerini karşılamaktadır.

Tablo 4. Sosyal Güvenlik Prim Oranları

Sigorta Kolu	Sigortalı (%)	İşveren (%)	Devlet (%)	Toplam (%)
Yaşlılık, Malullük ve Ölüm	9	11	-	20
Kısa Vadeli Sigorta Kolları	-	2	-	2
Genel Sağlık Sigortası	5	7,5	-	12,5
İşsizlik Sigortası	1	2	1	4
Toplam (%)	15	22,5	1	38,5

Kaynak: SGK

Sosyal güvenlik sisteminin finansmanı sigortalı, işveren ve devletin ödemiş olduğu primler ve devlet katkısı ile sağlanmaktadır. Bir sigortalı için ödenen toplam prim oranı %38,5'dir.

Tablo 5. SGK Gelir ve Giderleri

Yıl	Gelirler				Artış Oranı (%)	Giderler	Artış Oranı (%)	Açık	Toplam Gelirlerin Toplam Giderleri Karşılama Oranı (%)
	Prim Gelirleri	Devlet Katkısı	Diğer Gelirler (Diğer Gelirler + Primsiz ödemeler)	Toplam					
2002	14.821.913		5.196.276	20.018.189	49,8	27.982.464	56,9	-7.964.275	71,5
2003	21.178.426		6.738.113	27.916.539	39,5	41.336.077	47,7	-13.419.538	67,5
2004	27.423.790		7.265.458	34.689.248	24,3	50.621.622	22,5	-15.932.374	68,5
2005	30.882.405		10.367.033	41.249.438	18,9	59.941.373	18,4	-18.691.935	68,8
2006	41.619.875		12.211.011	53.830.886	30,5	71.867.475	19,9	-18.036.589	74,9
2007	44.051.735		12.823.153	56.874.888	5,7	81.915.401	14,0	-25.040.513	69,4
2008	54.546.453	1.718.521	10.992.510	67.257.484	18,3	93.159.462	13,7	-25.901.978	72,2
2009	54.579.182	10.879.293	12.614.312	78.072.788	16,1	106.775.443	14,6	-28.702.655	73,1
2010	66.912.858	15.170.035	13.190.291	95.273.183	22,0	121.997.301	14,3	-26.724.118	78,1
2011	89.560.568	21.176.053	13.743.319	124.479.940	30,7	140.715.252	15,3	-16.235.312	88,5
2012	99.359.243	23.537.149	20.032.113	142.928.505	14,8	160.223.453	13,9	-17.294.948	89,2
2013	118.728.578	27.471.369	16.813.608	163.013.555	14,1	182.688.916	14,0	-19.675.361	89,2
2014	135.238.559	30.512.184	18.578.189	184.328.932	13,1	204.400.437	11,9	-20.071.505	90,2
2015	159.480.052	37.526.042	23.096.254	220.102.348	19,4	231.545.969	13,3	-11.443.621	95,1
2016	184.445.994	46.457.369	24.976.820	255.880.183	16,3	276.535.786	19,4	-20.655.602	92,5
2017	208.064.459	51.767.064	28.728.319	288.559.843	12,8	312.734.591	13,1	-24.174.748	92,3
2018	255.619.125	57.560.198	56.031.926	369.211.250	27,9	384.961.895	23,1	-15.750.645	95,9
2019	293.828.025	71.221.979	59.178.306	424.228.310	14,9	464.172.903	20,6	-39.944.593	91,4
2020	323.181.066	85.070.016	64.374.826	472.625.908	11,4	540.095.250	16,4	-67.469.343	87,5
2021	440.130.381	106.847.991	86.228.245	633.206.617	33,9	654.819.630	21,2	-21.613.013	96,7
2022	724.107.544	174.712.112	101.259.255	1.000.078.911		1.039.811.397		-39.732.486	96,2

Kaynak: SGK Veri Tabanı

Sosyal güvenlik sisteminin en önemli sorunu sistemin finansman sorunudur. Bu sorunun temelinde kayıtdışı istihdam ve işsizlik vardır. Türk sosyal güvenlik sisteminde reform yapılmasının en önemli sebebi de sistemde oluşan bütçe açığıdır. 2002 yılında 14.821.913 TL geliri olan sistemin 27.982.464 TL gideri meydana gelmiş ve 7.964.275 TL açık vermiştir. 2002 yılında toplam gelirlerin toplam giderleri karşılama oranı %71,5'dir. Tablo 5 'de görüldüğü gibi sistemin gelirleri sürekli artmış bunun karşısında giderleri de artış göstermiştir. Zaman içerisinde sosyal güvenlik sistemi içinde kapsama dahil olan nüfus arttıkça gelir ve giderler de artmıştır. 2022 yılında 724.107.544 TL gelire karşılık 1.039.811.397 TL gider ortaya çıkmıştır. Sistem 39.732.486 TL açık vermiştir. Gelirlerin giderleri karşılama oranı %96,2'dir.

2.5. Yabancı Kavramı ve Türleri

2.5.1. Yabancı Kavramı

Türk Dil Kurumu sözlüğünde yabancı kelimesi, “Başka bir milletten olan, başka devlet uyruğunda olan kimse, bigâne, ecnebi” olarak tanımlanmaktadır. Yabancı kavramı için genel kabul gören tanımlama ise Devletler Hukuku Enstitüsü’nün 1892 yılında Cenevre toplantısında yapılmıştır. Burada yapılan tanıma göre yabancı, “Bir ülkede bulunan fakat o ülke devletinin vatandaşlığına yönelik hak iddia edemeyen kişi.” olarak tanımlanmıştır.

Türk Hukukunda ise yabancı kavramı 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda vatandaşlık bağı bulunmayan kişi olarak tanımlanmıştır. Başka bir devletin vatandaşlığına sahip kişiler, diğer devletler için yabancı kabul edilir.

2.5.2. Yabancı Türleri

2.5.2.1. Vatansızlar

Vatansızlar, hiçbir devlet için vatandaş statüsünde olmayan kişi olarak tanımlanmıştır (Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, 1954).

Vatansız kişilerin hakları ile ilgili 1954 yılında BM nezdinde Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme, 1975 yılında yürürlüğe giren Vatansızlığın Azaltılmasına Dair BM Sözleşmesi ve Vatansızlık Hallerinin Sayısının Azaltılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi uluslararası alanda yapılan bazı düzenlemelerdir. Bu düzenlemeler ile vatansız olarak tanımlanan kişilerin korunması amaçlanmıştır. Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşmede vatansız kişinin ikamet ettiği ülkenin, ikametgahının olmaması halinde oturmakta olduğu ülkenin hukukunun uygulanacağı kabul edilmiştir.

6458 sayılı YUKK’de vatansız kişiler yabancı olarak kabul edilmiştir. Bu kanun gereğince Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından kişinin vatansızlık durumu tespit edilmekte olup ikametgah için kimlik belgesi verilmektedir.

2.5.2.2 Mülteciler

1936 yılında DHE tarafından mülteci, vatandaşlık bağı bulunan ülkesinde meydana gelen siyasi olaylar sonucunda ülkesinden kendi isteğiyle veya ayrılmaya zorlanmış, kişidir.

Evrensel düzeyde 1951 yılında kabul edilerek 1954 yılında yürürlüğe giren “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi” ile mültecilere ait kriterler belirlenmiş ve Türkiye de bu sözleşmeyi 1961 yılında kabul etmiştir.

6458 sayılı YUKK'nin 61. Maddesinde mülteci tanımı yapılmıştır. Buna göre, Avrupa'da meydana gelen olaylar nedeniyle zulme uğrayan kişilere mülteci statüsü verilmektedir.

2.5.2.3. Şartlı Mülteciler

YUKK'nin 62. Maddesinde şartlı mülteci tanımı yapılmıştır. Buna göre, Avrupa'da meydana gelen olaylar nedeniyle zulme uğrayan vatansız kişilere şartlı mülteci statüsü verilir. İlgili mevzuat gereğince üçüncü bir ülkeye gidene kadar Türkiye'de kalabilir.

YUKK hükümlerine göre şartlı mülteci statüsünü mülteci statüsünden ayıran hususlar coğrafi sınırlar ve üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilmesidir.

2.5.2.4. İkincil Koruma Statüsü Sahipleri

YUKK hükümlerine göre, ülkesine geri gönderildiğinde ölüm cezası alacak yabancıya verilen statüdür.

2.5.2.5. Geçici Koruma Kapsamında Olanlar

YUKK'nin 91. Maddesinde, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, kitlesel olarak sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. Bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

2.5.2.6. Göçmenler

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyinin tanımıyla göçmen, ait olduğu ülkesinden çeşitli nedenlerden kaynaklı olarak başka ülkeye göç eden kimsedir (UNHCR, 2006).

Türk hukukunda göçmenlere ait en temel düzenleme ise 26.09.2006 tarihinde yürürlüğe 5543 sayılı İskân Kanunu'dur. “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul

olunanlar” olarak tanımlanmıştır (İskan Kanunu, 2006). Bu tanıma göre göçmen olmanın şartları yabancı kişinin Türk soyundan olması, Türk kültürüne bağlı olması ve yerleşme amacıyla Türkiye’ye gelmiş olmasıdır (Arıkan, 2018).

3.YABANCILARIN SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ İÇİNDEKİ YERİ

3.1. Uluslararası Hukukta Yabancıların Sosyal Güvenlik Hakkı

Sosyal devlet anlayışı gereği devletin, vatandaşlarının haklarını koruması, iyileştirmesi gerekir. Devletler kendi vatandaşlarının yanında ülkesinde yaşayan yabancılara da bazı haklar vermiş olup bu haklar ulusal ve uluslararası hukuk ile koruma altına alınmıştır. Bir insani hak olarak sosyal güvenlik hakkı da herkes için sağlanması gerektiği uluslararası hukukta dikkate alınmıştır. Şu bir gerçektir ki her devlet öncelikle kendi vatandaşı için politikalarını belirler. Sosyal güvenlik hakkı da yabancılar için devletin kendi vatandaşına göre sınırlı tutulmuş ve daha az korumaya alınmıştır.

Özellikle uluslararası hukukta, yabancıların çalışma ve sosyal güvenlik haklarını korumak için “eşit muamele şartı” yer almaktadır (Ermumcu, 2013). Yapılan birçok sözleşmede sosyal güvenlik hakkından faydalanabilecek kişilerden söz ederken herkes ifadesi kullanılmıştır. Böylece vatandaş ve yabancı arasında ayrımın olmayacağı düzenlenmiştir.

İnsanların, gerçekleşmesi halinde kendi başına üstesinden gelemeyeceği risklere karşı koruma altına alan, toplumu bütünüyle kapsayan, tezin bir önceki kısmında da anlatılmış olan sosyal güvenlik sisteminin içinde yabancıların nerede yer aldığı hukuksal olarak incelenecektir.

3.1.1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 22. Maddesinde sosyal güvenliğin herkesin hakkı olduğu hükmü yer almaktadır. Bildirgenin bu maddesiyle sosyal güvenlik hakkı herkese tanınmıştır. 23. maddesinde; herkesin elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkının olduğu, çalışan herkesin kendisi ve ailesi için insan onuruna yakışır yaşam sağlayacak düzeyde ücret hakkı olduğu düzenlenmiştir. Burada çalışanın ailesi yani bakmakla yükümlü olduğu kişilerinde hakları korunmuştur.

Bildirgenin eşit ücret, düzgün iş, insana yakışır çalışma koşulları, işsizlik, yaşlılık gibi hakları da içeren diğer maddelerinde yabancı ayrımı yapılmamıştır

3.1.2. Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi

Türkiye'nin de taraf olduğu Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi'nde, taraflardan birinin vatandaşı olanlar ile taraflardan birinin ülkesinde ikamet eden mülteci veya vatansızlar ile bunların ailelerine ve hak sahiplerine sosyal güvenlik konusunda eşit hüküm uygulanacağı düzenlenmiştir.

3.1.3. Avrupa Sosyal Şartı

Avrupa Sosyal Şartı'ndaki akit tarafların politikalarının genel olarak amacı; tüm çalışanların çalışma şartlarının iyileştirilmesi, kendileri ve aileleri için yeterli düzeyde olacak şekilde ücretlerin düzenlenmesi, mesleki eğitim imkanlarının oluşturulması, işsizliğe karşı korunma sağlanması, tüm çalışanların ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin sosyal güvenlik hakkına sahip olmasıdır. Çalışan yabancıların istihdamı ve bu konuda esneklik getirilmesi ile ilgili maddeler de yer almaktadır. Sosyal güvenlik hakkı Avrupa Sosyal Şartı'nın 12. Maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddede çalışanların tümünün ve bakmakla yükümlü olduklarının sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu belirtilmiştir.

Avrupa Sosyal Şartı'nda da sosyal güvenlik konusunda eşit muamele ilkesi düzenlenmiştir. Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu'nun 73. maddesi, taraf devletlerin yabancılar ve göçmen işçilerin sosyal güvenliğini düzenlemektedir.

3.1.4. Birleşmiş Milletler Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi uluslararası hukuk kapsamında düzenlemelerden biri olup bu sözleşmede, sözleşmeye taraf ülkelerden herkese sosyal güvenlik hakkı tanınacağı düzenlenmiştir. Vatandaş ve yabancı kişinin statüsü konusunda ayırım yapılmamıştır.

3.1.5. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmeleri

Sosyal güvenlik hakkı ile ilgili ILO'nun gerçekleştirmiş olduğu birçok sözleşme vardır. İlk olarak yapılan sözleşme, "102 No'lu Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi'dir." Yabancıların sosyal güvenlik hakkı ile ilgili 68. Maddede, vatandaşların

ve yabancı uyruklu çalışanların eşit muameleye tabi olacağı ve aynı haklara sahip olacağı düzenlenmiştir. Bu sözleşme Türkiye'nin de kabul ettiği bir sözleşmedir.

ILO'nun düzenlediği ve Türkiye'nin de taraf olduğu bir başka sözleşme de, "118 No'lu Muamele Eşitliği (Sosyal Güvenlik) Sözleşmesi'dir." Bu sözleşmede de yine eşit muamele ilkesi ve yabancıların sosyal güvenlik hakkından yararlanabilmesi için ikamet şartı aranmaması gerektiği düzenlenmiştir.

3.1.6. İki Taraflı Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri

Başka bir ülkeye geçici olarak çalışmaya giden işçilerin burada sağlanacak sosyal güvenlik hakları ile ilgili ülkeler karşılıklı olarak sosyal güvenlik sözleşmesi yapmaktadır. Ülkemizin taraf olduğu yürürlükte bulunan sosyal güvenlik sözleşmesi otuz ülke ile imzalanmıştır. Sözleşmelerde belirtilen haklardan tarafların vatandaşları ile bakmakla yükümlü oldukları kişiler yararlanmaktadır. Sosyal güvenlik sözleşmeleri; akit taraf vatandaşlarının eşit işlem görmesini, taraf ülkede geçen sigortalılık sürelerinin birleştirilmesini, sigortalının ve ailesinin sağlık yardımından faydalanmasını, yaşlılık aylığı, ölüm aylığı ve toptan ödeme gibi hakların sağlanmasını amaçlamıştır.

Sözleşmelerin ortak hükmü taraf ülkeye çalışmaya giden vatandaşların o ülkenin vatandaşları ile hak ve menfaatleri konusunda eşit sayılmasıdır.

3.2. Yabancıların Sosyal Güvenlik Sistemi İçindeki Yeri

Bu bölümde yabancıların öncelikle çalışma hakkı ve sosyal güvenlik hakkı Türk Hukuku çerçevesinde incelenecektir.

3.2.1. Yabancıların Çalışma Hakkı

Bir ülkede işçi haklarının ve çalışma koşullarının daha iyi olması işçiler açısından o ülkeyi tercih edilebilir hale getirmektedir. Özellikle Batı Avrupa ülkeleri gelişmiş haklardan dolayı daha çok göç almaktadır. Türkiye, Batı Avrupa ülkeleri kadar gelişmiş olmasa bile coğrafi konumundan dolayı tercih edilen bir ülkedir. Yabancıların, Türk işgücüne katılımı eski tarihlere dayanmaktadır. Osmanlı Devleti'nde kurulan fabrikalarda çalışmak için yabancı işçiler gelmiştir (Lordoğlu, 2007).

Osmanlı Devleti'nde iktisadi yaşamda ticari faaliyetlerde Türk olmayanlar çoğunluktadır. Değişik Avrupa ülkelerinde gelenler, değişik iş kollarında çalışmaktaydı.

Tablo.6 1915 Yılında Emek ve Sermayenin Etnik Kökenine Göre Dağılımı

Milliyet	Emek	Sermaye
Rum	%60	%50
Ermeni	%15	%20
Türk	%15	%15
Yahudi	%5	%10

Kaynak: (Demir, 2016)

Osmanlı Devleti'nde ekonomik kalkınma için nüfusun fazla olması gerektiği anlayışı hakim olduğundan göç politikasına bakıldığında yaşanan göçler desteklenmekteydi. 1857 tarihinde yayımlanan, “Göç ve İskân” Kararnamesine göre sultana bağlılığını gösteren müslüman veya gayrimüslim olduğuna bakılmaksızın devletin kapıları açılmıştır.

Cumhuriyet öncesinde yabancı işgücü özellikle madencilik sektöründedir. Yabancılar mühendislik gibi daha nitelikli işlerde çalışırken Türk işçiler düşük ücretli işlerde çalışmaktaydı. 1929 ekonomik krizi ile Türk işgücü daha kötü bir duruma gelmiştir. Bu duruma karşı 2007 sayılı Sanat ve Hizmetler Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun ile farklı sektörlerde çalışan yabancıların hangi tarihe kadar işlerini terk etmeleri gerektiği belirlenmiştir.

İkinci Dünya savaşından sonra Batı ülkelerinin işgücü ihtiyacı ortaya çıkmış, Almanya başta olmak üzere Türkiye birçok ülkeye işgücü ihraç etmiştir (Demir, 2016). İş için geçici olarak gidilen ülkelerde daha sonra yerleşik hale gelinmiştir.

Cumhuriyet döneminde Balkanlardan 1923-1950 yılları arasında yaklaşık 850.000, 1950 ve sonrasında da 850.000 olmak üzere 1.700.000 kişi Türkiye'ye göç etmiştir. Balkanlardan gelen göç dalgası yaklaşık yüz yıla yayılmıştır. Yakın dönemde bu göç dalgasından daha büyük olan göç hareketi ise Suriyelilerin savaş nedeniyle ülkelerini terk etmeleri sonucunda ortaya çıkmıştır. Avrupa Birliği'nin 2020 yılında hazırladığı Sığınma

Durumu Hakkındaki Yıllık Rapora göre Türkiye, geçici koruma altındaki 3,6 milyon kayıtlı Suriyeli mülteciye, ev sahipliği yapmaktadır.

3.2.1.1. Hukuksal Çerçeve

a. Anayasa

Çalışma özgürlüğü 1982 Anayasası 48. Madde de herkes için tanınmıştır. Anayasa'nın 16. Maddesinde de herkese sağlanan hak ve özgürlüklerin yabancılar için de kanunlarla düzenlemesi mevcuttur. Yabancıların çalışmalarıyla ilgili düzenlemelerin uluslararası hukukla uyumlu bir şekilde yapılması yabancılar için de bir güvence oluşturmaktadır.

b. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

6458 sayılı YUKK 2013 tarihinde yayınlanmış ve 1 yıl sonra yürürlüğe girmiştir. YUKK ile alınmış çalışma izninin ikamet izni olarak kabul edileceği düzenlenmiştir ve süreç kolaylaştırılmıştır (Bektaş, 2019). Kanun'un 54. Maddesinde çalışma izni olmayan ve çalıştığı tespit edilen yabancıların sınır dışı edileceği düzenlenmiştir.

c. Uluslararası İşgücü Kanunu

6735 sayılı UİK 2016 yılında yürürlüğe girmiştir. Kanunun amacı, uluslararası işgücü politikalarının belirlenmesi, yabancıların çalışma izni ve çalışma muafiyetine ilişkin yöntem ve esasları, hak ve yükümlülüklerini düzenlemektir. Kanunun kapsamını, ülkemizde çalışmak amacıyla başvuru yapan, staj ve mesleki eğitim almak amacıyla başvuru yapan, yabancıları istihdam etmek için başvuru yapan gerçek ve tüzel kişiler oluşturmaktadır.

d. Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun

5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun hükümleri gereğince, yabancılar işe başladıktan sonra en geç 15 gün içinde ikametlerini bildirmek zorundadır. Kanunun 15. Maddesi ile adres bildirimlerinin kolluk kuvvetlerine yapılması zorunludur.

e. Yönetmelikler

Yabancıların çalışma izinleri, uluslararası koruma statüsünde olanlar ve geçici koruma kapsamında sayılanlar için yönetmelikler düzenlenmiştir.

6458 sayılı YUKK ile benzer düzenleme yapılan ikincil koruma ve mülteci statüsündekilerin bağımlı veya bağımsız olarak çalışabileceği düzenlenmiş olup bu kişilerin çalışma izni alma zorunluluğu kaldırılmıştır (Arıkan, 2018). Bu kişilerin çalışma izinlerinin sona ermesi de statülerinin sona ermesiyle gerçekleşmektedir.

Uluslararası Koruma Başvuru Sahipleri ile şartlı mülteci statüsündeki kişilerin Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik'in 5. Maddesi gereğince, çalışmaya başlamadan önce çalışma izni almaları zorunlu tutulmuştur. Bu statüdeki kişilerin uluslararası koruma için başvuru yaptıkları tarihten 6 ay sonra çalışma iznine başvurabilecekleri 6458 sayılı YUKK ile düzenlenmiştir.

Geçici koruma sağlanan yabancılar için, Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik ile çalışma iznine başvurabilmeleri için geçici ikamet belgelerinin düzenlendiği tarihten itibaren 6 ay geçmesi gerektiği belirtilmiştir.

Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik de e-devlet aracılığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na statülerini gösteren belge ile çalışma izni başvurusu yapabilecekleri düzenlenmiştir.

5683 sayılı YTİSHK ile yabancıların ancak kendileri için yasaklanmamış olan işlerde çalışabileceğini hüküm altına almıştır. Kanunlarda yabancılar için yasak olan meslekler tek tek sıralanmasa da meslek grubunun kanuni düzenlemesinden yasak meslekler belirlenmektedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü'nce yasak meslekler şu şekilde toplanmıştır; dış hekimliği, hastabakıcılık, eczacılık, veterinerlik, avukatlık, noterlik, güvenlik görevlisi, özel hastanelerde müdürlük, gümrük müşavirliği, turist rehberliğidir.

Tablo.7 Yıllara ve cinsiyete göre yabancılara verilen çalışma izin sayısı, 2011-2020

Yıl	Çalışma İzin Sayısı						
	Kadın		Erkek		Bilinmeyen		Toplam
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	
2011	8.396	48,1	9.070	51,9	0	0,0	17.466
2012	19.552	60,6	12.727	39,4	0	0,0	32.279
2013	28.406	62,0	17.417	38,0	0	0,0	45.823
2014	31.308	59,9	20.986	40,1	1	0,0	52.295
2015	37.621	58,3	26.899	41,7	1	0,0	64.521
2016	35.601	48,4	37.948	51,6	0	0,0	73.549
2017	37.756	43,3	49.426	56,7	0	0,0	87.182
2018	48.087	41,5	67.750	58,5	0	0,0	115.837
2019	50.690	34,9	94.542	65,1	0	0,0	145.232
2020	41.853	33,87	81.721	66,13	0	0,0	123.574

Kaynak: Türkiye Göç ve İnsan Hareketlilikleri Yıllık Raporu-2021

Türkiye’de yabancılara verilen üç çeşit çalışma izni vardır. Bunlar; süreli çalışma izni, süresiz çalışma izni ve bağımsız çalışma iznidir. Süreli çalışma izni, ilgili kanun ve yönetmeliklerle sınırları çizilmiş belirli bir süre olarak belirlenen çalışma iznidir. Süresiz çalışma izni, süre sınırlamasının olmadığı çalışma iznidir. Bağımsız çalışma izni, yabancılara kendi nam ve hesabına çalışmasına hak tanıyan çalışma iznidir.

Çalışma izni için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na başvuruda bulunulması gerekmektedir. Türkiye dışından yapılacak başvurular için ise Türkiye’nin o ülkede bulunan temsilciliklerine yapılmaktadır. Türkiye’den Bakanlığa yapılacak başvuru için yabancılara en az altı ay Türkiye’de ikamet etme zorunluluğu bulunmaktadır. Başvurusu olumlu sonuçlanan kişilerin ilk başvuruları için en fazla bir yıl izin verilebilir. Uzatma talebinde bulunanlar için ise ilk uzatma da iki yıl, ikinci uzatmada en çok üç yıllık izin verilebilir. Türkiye’de uzun ikamet izniyle bulunan veya ikamet süresinde sekiz yılı doldurmuş olan yabancılara süresiz çalışma iznine başvurabilir (Uluslararası İş Kanunu).

Tabloda 7’de çalışma izni verilen yabancılara yıllara göre dağılımı incelendiğinde 2011 yılında 17.466 yabancılara çalışma izni verilmiştir. 2020 yılında ise 123.574 yabancılara çalışma izni verilmiştir. Cinsiyet dağılımı incelendiğinde kadınların oranını düşüğünü erkeklerin oranının yükseldiğini görmekteyiz.

3.2.2. Yabancıların Sosyal Güvenlik Hakkı

Çalışma hayatını tamamlayan, güvence altına alan hiç şüphesiz sosyal politikanın en önemli ayağı olan sosyal güvenlik sistemidir. Sosyal devlet anlayışının getirdiği bir sorumluluk olarak sosyal güvenliği sağlamak devletin görevidir. Türk hukukunda sosyal güvenlik hakkı ile ilgili Anayasa ile birlikte düzenlenen Kanunlarda bulunmaktadır. Türk hukukunda da yabancılara eşit muamele ilkesi ön plana çıkmıştır.

3.2.2.1. Hukuksal Çerçeve

a. 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

Anayasanın 60. Maddesinde, herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu, devletin gerekli tedbirleri alarak teşkilat kurması gerektiği açıkça düzenlenmiştir. Açıkça ifade edilen bu maddede yabancı ya da vatandaş ayrımı yapılmamıştır.

b. 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu

5510 sayılı SSGSSK ile yabancılarla ilgili hüküm kanununun 4. Maddesinin ikinci Fıkrasının (c) bendinde yer almaktadır. Yabancılardan bir hizmet akdi ile çalışanlar, kanunun 4. Maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılmıştır. Türkiye'ye üç ayı geçmemek üzere bir iş için gönderilen ve yabancı ülkede sigortalı olduğunu belgeleyen kişiler SSGSSK'nun 6. Maddesi gereğince sigortalı sayılmamıştır. Ancak sosyal güvenlik sözleşme hükümleri saklı tutulmuştur (Arıkan, 2018).

Yabancı uyruklu işçilerin SGK'ya bildirimleri işe giriş bildirgeleri ve aylık prim ve hizmet belgesi ile yapılmaktadır. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün vermiş olduğu kimlik numarası aynı zamanda yabancıların sosyal güvenlik sicil numarasıdır (Demir, 2016). Yabancı uyruklu işçi çalıştıran işverenler, izin belgesindeki izin başlangıç tarihinden itibaren 30 gün içinde sigortalı işe giriş bildirgesini düzenleyerek SGK'ya bildirmek zorundadır.

Tablo.8 Sosyal Güvenlik Sözleşmesi İmzalanmış Ülkeler

ÜLKELER	İmza Tarihi	Yürürlük Tarihi	Revizyon Tarihi	Yürürlük Tarihi
01. İNGİLTERE	9.09.1959	1.06.1961	20.12.1999	
02. ALMANYA	30.04.1964	1.11.1965	2.11.1984	1.04.1987
03. HOLLANDA	5.04.1966	1.02.1968	4.09.1980	1.05.1983
04. BELÇİKA	4.07.1966	1.05.1968	11.04.2014	1.09.2018
05. AVUSTURYA	12.10.1966	1.10.1969	28.10.1999	1.12.2000
06. İSVİÇRE	1.05.1969	1.01.1972		
07. FRANSA	20.01.1972	1.08.1973		
08. DANİMARKA	22.01.1976	1.02.1978	13.12.1999	1.12.2003
09. LİBYA	20.03.1976	1.10.1976	13.09.1984	1.09.1985
10. İSVEÇ	30.06.1978	1.05.1981	26.08.2004	1.08.2012
11. NORVEÇ	20.07.1978	1.06.1981		
12. K.K.T.C	9.03.1987	1.12.1988	23.02.2017	
13. KANADA	19.06.1998	1.01.2005		
14. MAKEDONYA	6.07.1998	1.07.2000		
15. ARNAVUTLUK	15.07.1998	1.02.2005		
16. AZERBAYCAN	17.07.1998	9.08.2001		
17. GÜRCİSTAN	11.12.1998	20.11.2003		
18. ROMANYA	6.07.1999	1.03.2003		
19. KEBEK	21.11.2000	1.01.2005		
20. BOSNA-HERSEK	27.05.2003	1.09.2004		
21. ÇEK CUMH.	2.10.2003	1.01.2005		
22. LÜKSEMBURG	20.11.2003	1.06.2006		
23. HIRVATİSTAN	12.06.2006	1.06.2012		
24. SLOVAKYA	25.01.2007	1.07.2013		
25. SİRBİSTAN	26.10.2009	1.12.2013		
26. İTALYA	8.05.2012	1.08.2015		
27. KORE	1.08.2012	1.06.2015		
28. KARADAĞ	15.03.2012	1.12.2015		
29. TUNUS	28.05.2013	1.04.2018		
30. MACARİSTAN	24.02.2015	1.04.2018		
31. MOLDOVA	5.05.2017	1.06.2020		
32. KIRGIZİSTAN	9.04.2018	1.11.2020		
33. MOĞOLİSTAN	7.03.2018	1.03.2021		
34. POLONYA	17.10.2017	1.06.2021		

Kaynak: SGK

Sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkeden çalışmak için gelen yabancılar üç aylık süre dolduktan sonra sigortalı sayılacaktır. Sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmış ülkeden gelenler ise, Türkiye ile imzalanmış olan ikili ya da çok taraflı sözleşmeler gereğince sözleşmede öngörülen süre kadar sigortalı sayılmamaktadır. Geldikleri ülkede sosyal sigorta kapsamında sigortalılıklarını belgeleyen yabancıların ne kadar süre Türkiye’de sigortalı olmayacakları 2013/11 sayılı genelgede açıklanmıştır. Açıklanan süre sonunda bu kişiler Türkiye’de sigortalı olmak zorundadır (Demir, 2016).

Sosyal güvenlik sözleşmelerinde çalışılan ülke mevzuatının uygulanması ilkesi bazı çalışanlar için istisna olarak uygulanmamaktadır. Elçilik, konsolosluk çalışanları, sivil ve

askeri personel, gemi ve limanlarda çalışan personel, uluslararası nakliyat işinde çalışanlar için bu ilke uygulanmamaktadır.

Yabancı işçilerin en temel sorunu, geldikleri ülke ile Türkiye'nin sosyal güvenlik anlaşması imzalamamış olmasıdır. Türkiye'de çalıştığı sürelerde prim ödenmiş olsa dahi ülkesine döndüğünde emeklilik ve uzun vadeli sigorta kollarının sağladığı diğer haklardan yararlanamamaktadır. Özellikle göçmen işçilerde bu sorun görülmektedir. Bu durum da göçmen işçileri kayıtdışı çalışmaya itmektedir.

Mülteciler hakkında 5510 sayılı Kanun, Türk vatandaşlarına uygulandığı gibi uygulanmaktadır. Mülteci statüsünde olup da çalışanların çalışma izin belgesinin olup olmadığı denetlenmektedir (Demir, 2016).

Türkiye'de kendi nam ve hesabına çalışanlar ile ilgili kanun 01.04.1972 yılında yürürlüğe giren 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu (Bağ-Kur)' dur. Ancak 619 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 04.10.2000 tarihinde yabancı uyruklu bağımsız çalışanlar kapsama alınmıştır. 04.10.2000 tarihine kadar yabancı uyruklu bağımsız çalışanlar kapsama alınmamıştır. Bu tarihten itibaren sigortalı sayılan yabancı uyruklular ülkelerinde emekli aylığı almakta olanlar SGDP'ye tabi tutulmuştur. 5510 sayılı kanuna göre bağımsız çalışanların Türkiye'de sigortalı sayılabilmesi için Türkiye'de ikamet etme zorunluluğu vardır.

6735 sayılı UİK'na göre, çalışma izni istenilen işyerinde en az beş T.C. vatandaşının istihdam edilme zorunluluğu vardır. Aynı iş yerinde birden fazla yabancı çalıştırmak için talepte bulunulması halinde her bir yabancı için ayrı olarak beş T.C. vatandaşının istihdam edilme zorunluluğu vardır. Turizm ve eğlence sektöründe faaliyet gösteren firmaların uzmanlık gerektiren işlerinde çalıştırılacak olan yabancılar için en az 10 T.C. vatandaşı istihdam edilmesi halinde her yabancı için ayrı ayrı beş T.C. vatandaşı istihdam etme zorunluluğu uygulanmayacaktır. SGK'ya bildirim, yurtiçinden yapılan başvurularda başvurunun onaylanmasını müteakip 30 gün içinde, yurtdışından yapılan başvurularda ise yabancının yurda giriş tarihinden itibaren 30 gün içinde işyerinin bağlı olduğu SGK birimine başvuru ile (en az Bakanlığa beyan edilmiş ücret üzerinden) yapılması zorunludur. (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı)

Tablo.9 Aylık Asgari Ücret, 2023

01.01.2023 TARİHİNDEN İTİBAREN UYGULANACAK AYLIK ASGARI ÜCRET KATLARI (Brüt/TL)					
ASGARI ÜCRET	1,5 ASGARI ÜCRET	2 ASGARI ÜCRET	3 ASGARI ÜCRET	4 ASGARI ÜCRET	6,5 ASGARI ÜCRET
10.008,00	15.012,00	20.016,00	30.024,00	40.032,00	65.052,00

Kaynak: ÇSGB, Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü

SSGSSK'nun 60. Maddesine göre, hizmet akdi ile sigortalı olan yabancılar, vatansızlar, uluslararası koruma kapsamında olanlar, oturma izni almış başka bir ülkenin vatandaşlarından yabancı bir ülke kapsamında sigortalı olmayanlar genel sağlık sigortası kapsamındadır. Ancak bu kapsamda olanlar Türkiye'de bir yıldan kısa sürede yerleşik ise genel sağlık sigortası kapsamına girmemektedir. Türkiye'de öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler için Kanunda belirtilen bir yıl ikamet şartı aranmamaktadır. Okullarına kayıt yaptırdıkları tarihten itibaren üç ay içinde talepte bulunmaları halinde genel sağlık sigortalısı olmaktadır.

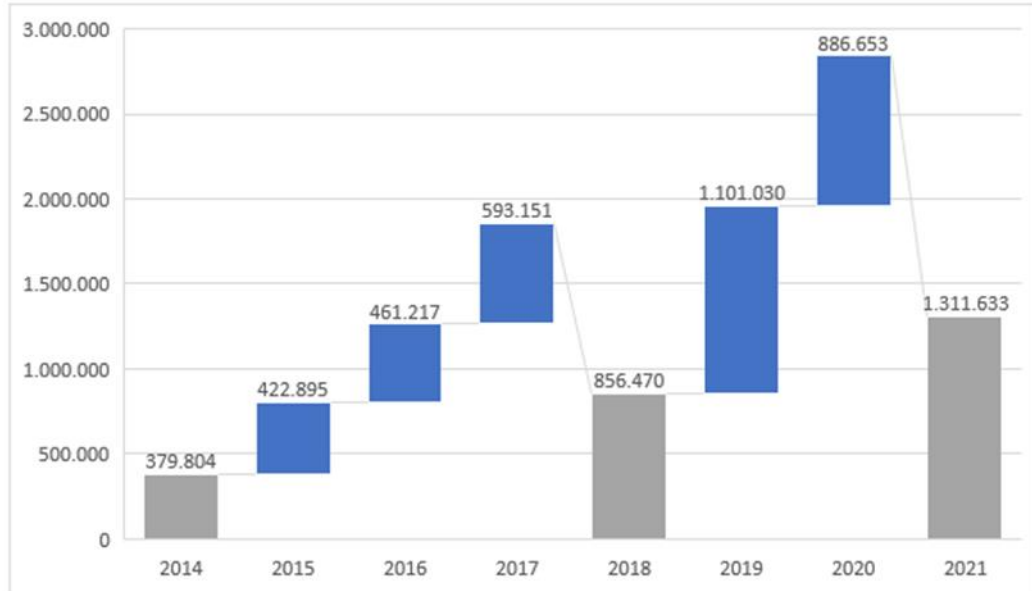
SSGSSK'nun 50. Maddesinde düzenlenmiş olan sigortalılık türlerinden biri de isteğe bağlı sigortalılıktır. Kanuna göre isteğe bağlı sigortalı olmanın şartları şöyledir; 18 yaşını doldurmuş olmak, Türkiye'de ikamet etmek, zorunlu sigortalı olmamak veya bir ay içerisinde 30 günden az çalışmak ya da tam gün çalışmamak, kendi sigortalığı nedeniyle aylık almamış olmak, Sosyal Güvenlik Kurumu'na talep dilekçesi ile başvuruda bulunmaktır. Yabancı uyruklu kişilerde talep dilekçesi vererek isteğe bağlı sigortalı olabilmektedirler. Ancak genel sağlık sigortası primi ile ilgili kanunda, yabancı ülke vatandaşlarının yerleşik olma hali 1 yılı doldurmadıkça genel sağlık sigortası primi alınmaz hükmü yer aldığından bu maddeye göre yabancıların isteğe bağlı sigortalı olabilmeleri için en az bir yıl ikamet etmiş olma şartını sağlamaları gerekmektedir.

Tablo.10 Türkiye’de Bulunan Yabancıların İlk On Uyruğa Göre Dağılımı

Uyruk	Erkek	Oran (%) ⁴⁴	Kadın	Oran (%) ⁴⁵	Toplam	Oran (%) ⁴⁶
Irak	166.675	51,76	155.340	48,24	322.015	17,96
Afganistan	106.625	58,08	76.942	41,92	183.567	10,24
İran	64.747	50,23	64.136	49,77	128.883	7,19
Türkmenistan	65.140	52,54	58.825	47,46	123.965	6,91
Suriye	56.555	54,09	47.999	45,91	104.554	5,83
Almanya	50.203	48,93	52.389	51,07	102.592	5,72
Özbekistan	23.085	32,44	48.060	67,56	71.145	3,97
Azerbaycan	31.490	45,92	37.072	54,08	68.562	3,82
Rusya	25.170	37,68	41.616	62,32	66.786	3,72
Kazakistan	15.927	40,36	23.527	59,64	39.454	2,20
Diğer ⁴⁷	285.240	49,13	295.562	50,87	580.513	32,39
Toplam	890.857	49,71	901.179	50,29	1.792.036	100

Kaynak: Türkiye Göç ve İnsan Hareketlilikleri Yıllık Raporu-2021

Tabloda görüldüğü gibi Türkiye’deki en çok yabancı nüfusunu 322.015 kişi ile Iraklılar oluşturmaktadır. Türkiye’deki ilk on uyruk içerisindeki yabancıların tüm yabancılara oranının %67,61 olması dikkat çekmektedir. Ülkemizde ikamet eden yabancı nüfus 1 milyon 792 bin 36 kişidir. Bu nüfusun %49,71’ini erkekler, %50,29’unu kadınlar oluşturmaktadır.

Şekil 1. İkamet İzni Alan Yabancı Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı, 2014-2021

Kaynak: Türkiye Göç ve İnsan Hareketlilikleri Yıllık Raporu-2021

Türkiye'nin göç hareketliliğine baktığımızda yükseliş eğiliminde olduğunu görmekteyiz. Bu göç hareketliliğinde gündeme gelen taraf mültecilerle ilgili olsa da düzenli göç hareketliliği de son 10 yılda artış göstermektedir. Göç İdaresi Başkanlığı'nın yayımladığı verilere göre 2014 yılında 379.804 yabancıya ikamet izni verilirken bu rakam 2021 yılında 1.311.633'e yükselmiştir. 2020 yılında yaşanan düşüşün sebebi ise korona virüs salgınıdır. 2020 yılından sonra tekrar yükseliş eğilimini görmekteyiz.

Tablo.11 İkamet İzni Verilen Yabancıların İkamet İzin Çeşitlerine ve İlk On Uyuşa Göre Dağılımı, 2021

	Kısa Dönem	Öğrenci	Aile	Diğer	Toplam
Afganistan	44.340	4.530	-	6.458	55.268
Azerbaycan	30.793	15.550	12.260	7.399	66.002
Fas	-	-	4.823	-	-
Irak	151.998	6.480	-	5.180	163.650
İran	85.201	9.922	3.701	4.586	103.410
Kazakistan	-	-	3.028	35.820	38.848
Kırgızistan	-	-	3.676	-	-
Libya	21.632	-	-	-	-
Mısır	23.454	3.693	-	6.100	33.247
Özbekistan	53.968	-	6.774	7.208	67.950
Rusya	50.144	-	6.717	9.121	65.982
Somali	-	6.890	-	-	-
Suriye	89.525	5.871	2.829	6.222	104.447
Türkmenistan	97.082	9.996	4.724	7.823	119.625
Ukrayna	-	-	6.269	-	-
Ürdün	-	4.555	-	-	-
Yemen	-	4.082	-	-	-
Diğer	315.425	45.502	34.951	97.326	493.204
Toplam	963.562	117.071	89.752	141.248	1.311.633
Oran (%) ⁷⁰	73,46	8,92	6,84	10,76	100

Kaynak: Türkiye Göç ve İnsan Hareketlilikleri Yıllık Raporu-2021

Tablo 11'e baktığımızda ikamet izin türlerinin tümünde en çok izin verilen Irak uyruklu kişilerin olduğunu görmekteyiz.

Tablo.12 Türkiye’de Bulunan Yabancılara Yönelik Açılan Kurs ve Kursiyer Verilerinin Uyruklara Göre Dağılımı, 2021

Uyruk	Kurs sayısı	Erkek Kursiyer	Kadın Kursiyer	Toplam Kursiyer
Suriye	9.348	110.166	120.073	230.239
Afganistan	2.583	6.229	6.669	12.898
Irak	1.795	2.786	4.008	6.794
İran	1.374	774	1.738	2.512
Azerbaycan	1.097	342	974	1.316
Almanya	1.119	274	1.008	1.282
Türkmenistan	708	218	728	946
Rusya	504	200	723	923
Kazakistan	427	200	475	675
Özbekistan	457	99	422	521
Diğer	4.785	3.398	5.037	8.435
Toplam	24.197	124.686	141.855	266.541

Kaynak: Türkiye Göç ve İnsan Hareketlilikleri Yıllık Raporu-2021

Türkiye’de bulunan yabancılara yönelik eğitim faaliyetleri incelendiğinde yabancıların en çok 1.110.406 kişiyle genel kurslara, 551.604 kişiyle Türkçe öğretim kurslarına, 195.387 kişiyle mesleki kurslara katılım gösterdiği belirlenmiştir (Türkiye Göç ve İnsan Hareketlilikleri Yıllık Raporu). Yabancılar için açılan kursların sayıları incelendiğinde 24.197 kursa 141.855 kadın, 124.686 erkek katılmıştır. En çok kurs 9.348 ile Suriye uyruklulara açılmıştır. Tüm uyruklar içinde kurslara katılan katılımcılardan kadınların erkeklere göre daha fazla olması dikkat çekmektedir.

Tablo.13 Uluslararası Koruma Altında Bulunan Yabancılara Yönelik Yaygın Eğitim Faaliyetleri 2014-2021 Yılı

	Erkek	Oran(%)	Kadın	Oran(%)	Toplam
Genel Kurlara Katılan Kursiyerler	452.443	43.79	580.779	56.21	1.033.222
Mesleki Kurslara Katılan Kursiyerler	40.968	27.71	106.881	72.29	147.849
Türkçe Öğretim Kurslarına Katılan Kursiyerler	218.663	40.95	315.313	59.05	533.976
Türkçe Okuma Yazma Kurslarına Katılan Kursiyerler	38.219	50.12	38.035	49.88	76.254

Kaynak: Türkiye Göç ve İnsan Hareketlilikleri Yıllık Raporu-2021

Tablo 13’de uluslararası koruma kapsamındaki yabancıların en çok genel kurslara katıldığı görülmektedir.

Tablo.14 Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Yıllara Göre Dağılımı, 2012-2021

Yıllar	Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Sayısı
2012	14.237
2013	224.655
2014	1.519.286
2015	2.503.549
2016	2.834.441
2017	3.426.786
2018	3.623.192
2019	3.576.370
2020	3.641.370
2021	3.736.799

Kaynak: Türkiye Göç ve İnsan Hareketlilikleri Yıllık Raporu-2021

2011 yılında başlayan Suriye’deki iç savaş sonucunda savaştan kaçan milyonlarca insan Türkiye’ye sığınmıştır. Sınır komşusu olması, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin asırlar boyunca mazluma kucak açan bir devlet anlayışına sahip olması nedeni ile en çok Suriyeli mülteci Türkiye’ye yerleşmiştir. Fakat sosyal hayatta toplumun, sayıları gittikçe artan Suriyelilere tepkili hale geldiği, Suriyelilere karşı sosyal dışlanmanın yapıldığı görülmektedir. Sosyal politika da toplumun eylemli hale gelmesini engellemek için böyle durumlarda önemli bir yere sahiptir. Suriyelilerin ülkeye alınıp alınmaması konusu farklı bir tartışma alanı olmakla beraber önemli olan bundan sonraki süreçte uygulanacak olan doğru politikalarıdır.

4.AVRUPA BİRLİĞİNDE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ VE YABANCILARIN SOSYAL GÜVENLİĞİ AÇISINDAN İNCELEME

4.1. AB’de Sosyal Güvenliğin Gelişimi

AB, 1951 yılında Paris Anlaşması ve 1957 yılında Roma Anlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun (AET) kurulması ile başlayan ve hala devam eden bir topluluktur. Bu topluluğun amacı üye ülkeler arasında ekonomik büyümeyi sağlamak ve Avrupa vatandaşlarının güvenlik ve refahını korumaktır (Hocaoğlu, 2020).

Ülkelerin siyasi tutumları, ekonomik, sosyal yaklaşımları farklı olduğundan her ülkenin sosyal güvenlik sistemine bakış açısı da farklılık göstermektedir. AB ülkelerinde öncelikli olarak farklı refah anlayışına göre sosyal güvenlik sistemi yapılandırılmıştır. Keynesyen anlayışla Avrupa’da uygulanan sosyal politikalar yükselişe geçmiştir. 1973 yılındaki petrol krizinden sonra sosyal devlet anlayışı gücünü kaybetmeye başlamıştır. Bu dönemde küreselleşmenin de getirdiği rekabet anlayışı ile iş gücü maliyetleri düşürülmüş sosyal harcamalar azaltılmıştır. 2000’li yıllarda neo-liberal iktisat politikası güçlenmeye başlamış, sosyal devlet anlayışı ile yapılan hizmetlerin bir kısmı özel sektöre aktarılmıştır. Sosyolog Esping-Andersen, refah devleti 3 sınıfa ayırmıştır. Bu ayırım; Liberal Refah Rejimi (örn. ABD, İngiltere), Muhafazakâr Refah Rejimi (örn. Fransa, Belçika, Almanya), Sosyal-Demokrat Refah Rejimi (örn. İsveç ve Danimarka) şeklindedir. Yapmış olduğu bu sınıflandırmayı Esping-Andersen, sosyal harcamaların seviyesine göre incelemiştir. Liberal Refah Rejimi, piyasaya müdahale edilmemesi anlayışı ile hareket etmektedir. Sosyal harcamaların azaltılması gerektiğini savunmaktadır ve yoksullar için kapsayıcı değildir. Muhafazakâr Refah Rejimi, gelirin yeniden dağıtılması ile gelir eşitsizliğinin en aza indirilmesi için sosyal transferlerin artırılması gerektiğini savunmaktadır. Sosyal-Demokrat Refah Rejiminde, nüfusun tamamını kapsayan bir sosyal sistem oluşturulurken, bu rejim için tam istihdamı sağlamak da devletin amacıdır. AB’nin güneyinde yer alan, “Latin Kuşağı Ülkeleri” olarak isimlendirilen Yunanistan, Portekiz, İtalya gibi ülkelerin uygulamada sosyal politikanın yetersiz kalması sebebiyle Güney Avrupa Refah Rejimi olarak ayrı sınıflandırma yapılması gerektiği savunulmuştur. Diğer yandan AB’ye katılan Doğu Bloku ülkeleri için de ayrı bir sınıflandırma yapılması gerektiği öne sürülmüştür. Bu ülkeler komünist anlayışla yönetilmiş olup tarihsel olarak değişimler yaşamışlardır. Henüz ekonomik gelişmeleri devam eden bu ülkeler de ayrı değerlendirilmiştir (Erdoğan, 2018).

AB’de sosyal güvenlik sistemlerine baktığımızda sistemin uygulanmasının ülkeden ülkeye değiştiğini görmekteyiz. Üye ülkelerin, toplumsal yapıları, ihtiyaçları ve ekonomik yapıları birbirinden farklı olduğundan ve sosyal güvenlik sistemi de bu durumlara göre şekillendiğinden dolayı ülkeler arasında büyük farklılıklar görülmektedir. AB Komisyonu’nda sosyal güvenlik konusunda asgari standartların belirlenmesi için çalışmalar yapılsa da AB ülkelerinde sosyal güvenlik sistemini uyumlaştırmaktan ziyade serbest dolaşım ilkesinin işleme amacı taşımaktadır (Avrupa Birliğinde Sosyal Güvenlik, SGK). Bu farklılıklar görülse de ILO’nun belirlemiş olduğu 9 sigorta kolunun üye ülkelerin kapsamında olması, ülkelerin ortak özelliğidir.

AB’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma’nın (ABİA) diğer adıyla Lizbon Antlaşması’nın 21. Maddesinde her birlik vatandaşının üye devletlerde serbestçe dolaşma ve ikamet etme hakkı düzenlenmiştir. ABİA’nın 45. Maddesinde sosyal güvenlik ve sosyal haklarla ilgili tedbirler alınması ve istihdam, çalışma koşulları, ücret bakımından ayrımcılığın yapılmaması için düzenlemeler yapılmıştır. ABİA’nın 48. Maddesinde işçilerin serbest dolaşımını sağlamak için Avrupa Konseyi’ne ve Parlamentosu’na sosyal güvenlik ile ilgili düzenleme yapması için yetki verilmiştir. Bu düzenlemelerin kapsamında göçmenler ve ailelerinin de sosyal güvenlik hakları yer almıştır (Erdoğan, 2018).

AB’nin yapmış olduğu sosyal güvenlik düzenlemeleri ülkelerin sosyal güvenlik sistemi ile doğrudan ilişkilendirilemez. Bu düzenlemelerin amacı serbest dolaşım ilkesinin doğru bir şekilde işleme sağlama sağlamaktır. Bu doğrultuda temel ilkeler koyulup koordine sağlanmaktadır. Fakat ne kadar sosyal güvenlik ile ilgili yetkili merciler devlet otoritesi olsa da AB Komisyonu sosyal güvenliğin gidişatı ile ilgili çeşitli çalışmalar yapmaktadır (Avrupa Birliğinde Sosyal Güvenlik, SGK).

4.2. AB’de Sosyal Güvenliğin Koordinasyonu

Koordinasyonun amacı, insanların serbest dolaşımında sosyal güvenlik haklarından yararlanmaya devam etmeleridir. AB’de sosyal güvenliğin koordinasyonunda 4 temel ilke kabul edilmiştir (Erdoğan, 2018).

1)Eşit Muamele İlkesi: Kişinin uyruğu ile ilgili herhangi bir konuda ayrımcılığa uğramamasını ifade etmektedir.

2)Uygulanabilir Mevzuatı Belirleme İlkesi: AB ülkelerinde serbest dolaşanların hangi üye devletin mevzuatına tabi olacağı bu ilke kapsamında belirlenmiştir.

3)Sigorta Sürelerinin Birleştirilmesi İlkesi: Serbest dolaşımda üye devletlerde geçen sigorta süreleri birleştirilmektedir.

4)Yardımların İhracı İlkesi: AB vatandaşlarının haklarının diğer üye ülkelere ihraç edilmesi ilkesidir.

4.3. Sosyal Güvenlik Harcamaları

Tablo.15 AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Harcamaları (Milyon €)

Ülke-Yıl	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
AB (28 Ülke)	1.842.484,50	1.943.568,70	2.005.274,90	2.040.352,50	2.094.055,90	2.136.587,40	2.177.254,50	2.197.219,00
Avro Bölgesi	1.704.236,00	1.809.823,10	1.858.408,30	1.890.937,50	1.937.292,40	1.977.851,20	2.017.002,90	2.032.088,10
Belçika	68.382,30	73.240,70	76.280,80	79.844,60	84.197,30	87.135,80	89.110,60	77.634,00
Bulgaristan	4.144,50	4.927,00	5.198,80	5.389,20	5.659,90	6.172,70	6.445,20	6.662,10
Çek Cumhuriyeti	8.047,60	8.390,10	8.874,60	9.260,30	9.206,00	8.799,50	8.794,90	9.164,60
Danimarka	6.511,50	7.501,10	8.448,20	8.283,90	11.891,70	7.415,50	7.087,10	6.779,30
Almanya	477.984,00	506.290,00	513.266,00	513.307,00	520.780,00	534.348,00	554.068,00	6.779,30
Estonya	830,3	976,9	855,4	840,2	905,5	962,2	1.030,20	1.112,30
İrlanda

Yunanistan	42.120,00	44.043,00	43.047,00	42.932,00	38.186,00	32.650,00	31.655,00	32.401,00
İspanya	133.537,00	150.769,00	157.606,00	158.900,00	160.443,00	161.488,00	160.229,00	159.847,00
Fransa	476.225,50	497.129,00	515.565,00	532.365,00	550.238,00	562.218,00	575.013,00	578.986,00
Hırvatistan	7.393,50	7.686,80	7.482,90	7.449,10	7.702,90	7.398,40	7.535,30	7.920,60
İtalya	284.759,00	299.423,00	305.928,00	311.377,00	318.585,00	326.307,00	326.240,00	330.220,00
GKRY	1.034,60	1.152,20	1.260,20	1.362,40	1.497,60	1.568,60	1.566,80	1.529,80
Letonya	1.750,80	2.182,70	2.064,30	1.963,50	2.015,50	2.103,80	2.143,20	2.227,20
Litvanya	4.206,60	4.542,00	4.223,00	4.190,30	4.281,40	4.315,20	4.678,70	4.556,10
Lüksemburg	6.423,00	6.983,50	7.276,50	7.509,20	7.956,70	8.433,10	8.823,00	9.096,80
Macaristan	17.249,40	15.230,20	15.828,10	16.576,70	15.639,00	16.623,80	16.474,50	16.459,70
Malta
Hollanda	97.696,00	105.669,00	109.636,00	112.014,00	117.975,00	120.569,00	123.054,00	116.840,00
Avusturya	45.921,30	47.989,10	49.523,00	50.920,10	53.410,50	55.437,60	57.366,30	59.147,60
Polonya	59.844,80	54.877,50	62.206,20	61.380,90	63.186,40	66.029,80	68.409,40	71.592,20
Portekiz	19.594,00	21.534,10	22.274,20	22.000,30	22.724,00	23.497,20	22.967,00	22.999,60
Romanya	14.052,50	14.396,40	15.286,60	16.283,60	15.858,70	16.422,30	16.948,70	17.728,30
Slovenya	6.443,30	6.707,40	6.848,00	6.993,50	6.901,80	6.856,80	6.908,20	7.049,20
Slovakya	8.232,30	9.164,40	9.536,00	9.627,50	10.134,10	10.575,00	11.039,90	11.317,50
Finlandiya	29.096,00	32.027,00	33.219,00	34.791,00	37.061,00	39.386,00	41.110,00	42.817,00
İsveç	21.004,70	20.736,40	23.541,40	24.791,50	27.618,90	29.874,40	28.556,60	28.824,10
Birleşik Krallık
Türkiye	43.396,70	49.520,00	58.990,30	57.217,80	67.891,10	62.052,50	72.060,90	72.485,20

Kaynak: (Erdoğan, 2018)

Tablo 15’de 2008-2015 yılları arasında AB ülkeleri ve Türkiye’nin sosyal güvenlik harcamaları incelenmiştir. Harcamaların büyük bir çoğunluğu Avro Bölgesi’nde bulunan ülkeler tarafından yapılmıştır. AB ülkelerinde sosyal güvenlik harcamalarının genel durumuna bakıldığında 1,8 trilyon € olan sosyal güvenlik harcaması, 2015 yılında 2,2 trilyon €’ya yükselmiştir. Türkiye’nin AB ülkeleri içinde harcaması incelendiğinde 7. sırada olduğu görülmektedir. Türkiye, sosyal güvenlik harcamalarını 2008 yılından 2015 yılına kadar hızlı bir şekilde yükseltmiştir. Bazı AB ülkelerinin harcamalarının, yıllar içinde aynı seyirde olduğu, bazılarının ise düştüğü gözlemlenmektedir.

Tablo.16 AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)

Ülke-Yıl	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
AB (28 Ülke)	14,2	15,9	15,7	15,5	15,6	15,8	15,6	15
Avro Bölgesi	17,7	19,5	19,5	19,3	19,7	19,9	19,9	19,5
Belçika	19,3	21	20,9	21,1	21,7	22,2	22,2	18,9
Bulgaristan	11,1	13,2	13,8	13,2	13,6	14,7	15,1	15,1
Çek Cumhuriyeti	5	5,7	5,7	5,7	5,7	5,6	5,7	5,6
Danimarka	2,7	3,3	3,5	3,4	4,7	2,9	2,7	2,5
Almanya	18,7	20,6	19,9	19	18,9	18,9	19	19
Estonya	5	6,9	5,8	5	5	5,1	5,2	5,4
İrlanda
Yunanistan	17,4	18,5	19	20,7	20	18,1	17,8	18,4
İspanya	12	14	14,6	14,8	15,4	15,7	15,4	14,8
Fransa	23,9	25,6	25,8	25,9	26,4	26,6	26,9	26,4
Hırvatistan	15,4	17	16,6	16,7	17,5	17	17,5	18
İtalya	17,4	19	19,1	19	19,7	20,3	20,2	20,2
GKRY	5,5	6,2	6,6	7	7,7	8,7	9	8,8
Letonya	7,2	11,7	11,6	9,7	9,2	9,2	9,1	9,1
Litvanya	12,9	16,9	15,1	13,4	12,8	12,3	12,8	12,3
Lüksemburg	17,1	19,3	18,4	17,8	18,3	18,1	18	17,5
Macaristan	16	16,3	16,1	16,5	15,8	16,4	15,8	15,1
Malta
Hollanda	15,3	17,1	17,4	17,4	18,3	18,5	18,6	17,2
Avusturya	15,7	16,8	16,8	16,5	16,8	17,2	17,4	17,5
Polonya	16,5	17,4	17,2	16,1	16,2	16,7	16,7	16,7
Portekiz	11	12,3	12,4	12,5	13,5	13,8	13,2	12,8
Romanya	9,9	12	12,1	12,2	11,9	11,4	11,3	11,1
Slovenya	17	18,5	18,9	19	19,2	19,1	18,5	18,3
Slovakya	12,5	14,4	14,2	13,7	14	14,3	14,6	14,5
Finlandiya	15	17,7	17,8	17,7	18,5	19,4	20	20,7
İsveç	6	6,7	6,4	6,1	6,5	6,9	6,6	6,5
Birleşik Krallık
Türkiye	8,2	11,2	10,7	10,3	11,1	10	11,9	11,2

Kaynak: (Erdoğan, 2018)

AB ülkelerinin sosyal güvenlik harcamalarının GSYİH'ya oranı incelendiğinde tablo 16'da 2008 yılında %14,2, 2015 yılında ise %15 olduğu görülmektedir. Türkiye'nin harcamaları hızlı bir artış göstererek 2008 yılında %8,2 olan oran, 2015 yılında %11,2'ye yükselmiştir.

Tablo.17 AB Ülkeleri ve Türkiye'de Sosyal Koruma Harcamaları (Milyon €)

Ülke-Yıl	2008	2009	2010	2011	2012	2013
AB (28 Ülke)	3.381.545,37	3.523.279,38	3.655.795,70	3.720.926,06	3.843.188,87	.
Avro Bölgesi	2.546.529,36	2.712.387,79	2.781.521,93	2.823.250,82	2.880.209,10	.
Belçika	98.240,38	104.598,54	107.312,02	112.532,67	115.891,83	118.422,71
Bulgaristan	5.486,86	6.013,04	6.515,00	6.820,03	6.956,93	31.654,99
Çek Cumhuriyeti	28.869,24	29.887,53	31.402,80	32.905,18	32.936,04	31.654,99
Danimarka	69.776,82	75.573,10	79.191,49	79.454,50	81.441,85	84.182,75
Almanya	693.342,80	750.040,18	767.648,13	772.304,69	789.793,42	818.015,08
Estonya	2.424,72	2.656,04	2.589,57	2.605,53	2.693,49	2.808,66
İrlanda	37.611,62	40.448,94	40.641,42	40.354,52	40.150,43	39.559,44
Yunanistan	61.198,36	64.780,30	64.657,74	62.988,52	60.391,92	.
İspanya	239.197,84	263.770,37	266.521,87	271.580,75	266.213,01	264.577,88
Fransa	604.844,37	632.457,77	653.735,34	669.487,85	695.417,35	713.311,85
Hırvatistan	8.936,88	9.334,54	9.356,33	9.121,69	9.178,73	9.440,46
İtalya	435.640,00	453.276,00	462.938	467.454,00	472.534,00	478.398,00

GKRY	3.337,39	3.564,50	3.847,28	4.069,60	4.087,30	4.029,99
Letonya	2.907,48	3.132,03	3.219,14	3.044,85	3.112,82	3.288,13
Litvanya	5.205,58	5.651,83	5.302,97	5.274,94	5.431,16	5.341,95
Lüksemburg	7.984,15	8.640,85	9.059,51	9.400,75	10.014,76	10.739,21
Macaristan	24.149,15	21.422,62	22.258,31	21.901,17	21.182,26	21.153,96
Malta	1.077,08	1.163,88	1.235,70	1.253,91	1.333,07	1.405,61
Hollanda	169.314,00	180.950,00	188.631,00	193.275,00	199.421,00	203.593,00
Avusturya	80.634,04	84.832,40	87.289,31	89.162,17	92.631,74	96.086,00
Polonya	70.394,03	64.117,02	70.869,33	70.648,02	68.920,09	.
Portekiz	41.877,27	45.248,39	46.373,61	45.382,59	44.424,66	47.017,63
Romanya	20.062,85	20.335,86	21.933,80	21.856,76	20.506,76	21.302,48
Slovenya	7.959,92	8.587,36	8.854,66	9.052,11	8.966,68	8.958,98
Slovakya	10.365,94	11.813,29	12.322,44	12.590,77	13.090,35	13.556,25
Finlandiya	48.572,00	52.426,95	54.645,19	56.710,54	60.041,30	63.223,73
İsveç	97.616,69	93.191,70	105.392,51	114.380,27	124.037,75	130.788,19
Birleşik Krallık	504.517,92	485.364,33	522.051,22	535.312,77	592.388,18	574.714,01
Türkiye	59.543,00	62.188,89	74.354,28	73.433,48	84.553,85	87.055,66

Kaynak: (Erdoğan, 2018)

Sosyal koruma, sosyal güvenliği de içine alan daha geniş kapsamlı bir kavramdır. Sadece devletin yapmış olduğu karşılıksız yardımları kapsamayıp, sosyal hizmetleri, gönüllü yardım kuruluşlarını, toplumsal girişimleri, dernekleri de kapsamaktadır.

Tablo 17’de AB ülkeleri ve Türkiye’nin sosyal koruma harcamaları incelenmiştir. 2012 yılında AB ülkelerinin sosyal koruma harcaması 3,8 trilyon €, Avro Bölgesinde 2,8 trilyon €, Türkiye’de ise 84 milyar € olarak gerçekleşmiştir. AB ülkeleri arasında en fazla sosyal koruma harcaması yapan ülke Almanya’dır.

Tablo.18 AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının GSYİH’ye Oranı (%)

Ülke-Yıl	2008	2009	2010	2011	2012	2013
AB (28 Ülke)	26	28,7	28,6	28,2	28,6	.
Avro Bölgesi	26,5	29,3	29,2	28,9	29,4	.
Belçika	27,7	30	29,4	29,7	29,9	30,2
Bulgaristan	14,7	16,1	17,3	16,7	16,7	17,6
Çek Cumhuriyeti	17,9	20,1	20,1	20,1	20,5	20,2
Danimarka	28,9	32,8	32,8	32,3	32,2	33
Almanya	27,1	30,5	29,8	28,6	28,7	29
Estonya	14,7	18,8	17,6	15,6	15	14,8
İrlanda	20,1	23,9	24,5	23,2	23	22
Yunanistan	25,3	27,3	28,6	30,4	31,6	.
İspanya	21,4	24,4	24,7	25,4	25,5	25,7
Fransa	30,3	32,6	32,7	32,5	33,3	33,7
Hırvatistan	18,6	20,7	20,8	20,4	20,9	21,7
İtalya	26,7	28,8	28,8	28,5	29,3	29,8

GKRY	17,7	19,3	20,1	20,8	21	22,3
Letonya	12	16,7	18,1	15,1	14,2	14,4
Litvanya	15,9	21	18,9	16,9	16,3	15,3
Lüksemburg	21,2	23,8	22,9	22,3	23	23,1
Macaristan	22,5	22,9	22,7	21,7	21,4	20,9
Malta	17,6	19	18,7	18,2	18,5	18,7
Hollanda	26,5	29,3	29,9	30,1	30,9	31,3
Avusturya	27,6	29,6	29,6	28,9	29,2	29,8
Polonya	19,4	20,4	19,6	18,6	17,7	.
Portekiz	23,4	25,8	25,8	25,8	26,4	27,60
Romanya	14,1	16,9	17,3	16,4	15,4	14,8
Slovenya	21	23,7	24,4	24,5	24,9	25
Slovakya	15,7	18,5	18,3	17,9	18,1	18,4
Finlandiya	25,1	29	29,2	28,8	30,1	31,2
İsveç	27,7	30,1	28,6	28,2	29,3	30
Birleşik Krallık	26,4	29,1	28,8	28,7	28,8	28,1
Türkiye	11,9	14,1	13,5	13,2	13,8	14,1

Kaynak: (Erdoğan, 2018)

Tablo 18’de AB ülkeleri ve Türkiye’de yapılan sosyal koruma harcamalarının GSYİH’ye oranı incelenmiştir. En güncel veriler 2012 yılına aittir. 2012 yılında AB ülkelerinin oranı %28,6, Avro Bölgesinin %29,4, Türkiye’nin oranı ise 13,8’dir. Türkiye GSYİH içinden sosyal korumaya ayrılan payın en düşük olduğu ülkedir. AB ülkeleri içinde sosyal koruma harcamalarına en yüksek pay ayıran ülke %33,3 ile Fransa, en düşük pay ayıran ülke ise %14,2 ile Letonya’dır.

4.3.1. Seçilmiş AB Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Harcamaları

Bu bölümde seçilmiş olan AB ülkelerinden; Almanya, Birleşik Krallık, İtalya, İsveç ve Hollanda’nın sosyal güvenlik sistemi kısaca anlatılacak olup sosyal güvenlik harcamaları incelenip Türkiye ile karşılaştırılacaktır.

Almanya: Dağıtım modeline göre uzun vadeli sigorta kolları zorunlu sigortadır. Devlet tarafından yürütülmektedir. Kapsamda, hizmet akdine göre çalışanlar, kendi nam ve hesabına çalışanlar, 3 yaşından küçüklere bakanlar, işsizlik yardımından faydalananlar ve askere alınanlar yer almaktadır. 45 yıl hizmeti olanlar için emeklilik yaşı 63’tür. 2009 yılında zorunlu veya özel sağlık sigortalarına katılmak zorunlu hale gelmiştir. Almanya’da işsizlik sigortasının sosyal güvenlik ve sosyal yarım olmak üzere iki ayağı vardır. İşsizlik sigortası yabancı işçileri de kapsamaktadır. Finansmanını, işçi ve işveren primleri ile devlet desteği sağlamaktadır. İşçi ve işverenler PEK tutarının tavanından %1,5 oranında prim öderler. (Avrupa Birliğinde Sosyal Güvenlik, SGK)

Birleşik Krallık: Birleşik Krallık (İngiltere) sanayileşme sürecini erken bitirmiş ve dünyada modern sosyal güvenliği ilk kuran ülkelerdendir. Emeklilik sistemi primli ve primsiz olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Eksik primden dolayı hak kazanamayanlar primsiz sisteme tabi olarak sosyal yardım almaktadır. Emeklilik yaşı 65 olup kademeli olarak 67’ye yükseltilecektir. İngiltere’de yabancı ya da ülke vatandaşı ayrımı yapılmaksızın ikamete dayalı olarak herkesi kapsayan bir GSS sistemi bulunmaktadır. Sağlık yardımından yararlanabilmenin tek şartı ikamettir. İşsizlik sigortası sadece hizmet akdine göre çalışanları kapsamaktadır. (Avrupa Birliğinde Sosyal Güvenlik, SGK)

İtalya: İtalya’da yaşlılık aylığı için yaş şartı 66 olup kademeli olarak yükseltilmektedir. Düşük emekli aylığı alanlara sosyal yardım sağlanmaktadır. İtalya sağlık sigortasından yararlanabilmenin şartı çalışıyor olmaktır. Sağlık yardımları için katılımcılardan

belirlenen oranda katkı payı alınmaktadır. İşsizlik sigortasında işsiz kalmadan önce son dört yıl içinde belirlenen prim süresi kadar prim ödemiş olması gerekmektedir. (Avrupa Birliğinde Sosyal Güvenlik, SGK)

İsveç: İsveç'te sağlık sigortasının kapsamı geniş tutulmuştur. Yardımlardan 20 yaşına kadar yararlanılmaktadır. Yüksek maliyetli protektik tedavi, diş bakımı, ücretsiz insülin ve muayene sağlık sigortası kapsamındadır. İsveç'te sağlanan aile yardımı kapsamında olan çocuk yardımından ülke vatandaşı olmayan yabancılar, 10 yaş altında evlat edinmeleri halinde yararlanabilmektedir. İşsizlik sigortası saat üzerinden hesap edilen çalışmaya göre verilmektedir. Sigortalının işsiz kalmadan önceki 12 ay içinde 480 saat çalışmış olması gerekmektedir. (Avrupa Birliğinde Sosyal Güvenlik, SGK)

Hollanda: Hollanda'da ikamet eden herkes, uzun vadeli sigorta kolları, çocuk yardımı, sağlık hizmetlerinden faydalanmaktadır. Yaşlılık sigortasından faydalanabilmek için Hollanda'da ikamet etmek yeterlidir. Emeklilik yaşı 2022 yılında 67'ye yükseltilmiştir. Hollanda'da yasal olarak yaşayanlar veya çalışıp vergi ödeyenler çocuk yardımından çocuk yardımından faydalanmaktadırlar. Sağlık sigortasında 2006 yılında köklü bir değişiklik yapılmış olup sağlık sigortası özel sağlık sistemine aktarılmıştır. Sağlık sigortasından faydalanabilmek için hem prim ödemek zorunda hem de özel şirketlerin belirlediği tutarı ödemek zorundadır. (Avrupa Birliğinde Sosyal Güvenlik, SGK)

Tablo.19 Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye'de Yaşlılık Yardımı Harcamaları (Milyon €)

Ülke/Yıl	2016	2017	2018	2019	2020
Almanya	288 952 22	299 974 83	311 136 46	327 097 39	340 501 59
Birleşik Krallık	261 968 07	265 513 10	271 544 91	-	-
İtalya	232 744 00	236 965 00	242 710 00	250 407 00	257 021 00
İsveç	57 739 55	59 498 71	57 340 11	57 409 51	60 766 82
Hollanda	76 062 00	77 801 00	80 065 00	83 438 00	87 643 00
Türkiye	48 496 70	44 892 53	38 553 66	41 378 90	37 357 26

Kaynak: Eurostat verileri kullanılarak hazırlanmıştır (2023).

Yaşlılık yardımı harcamaların yer aldığı tabloda AB ülkelerinden en fazla yaşlılık yardımı harcaması yapan ülke Almanya en az yardım harcaması yapan ülke ise İsveç'tir.

Tablo.20 Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Hastalık Harcamaları (Milyon €)

Ülke/Yıl	2016	2017	2018	2019	2020
Almanya	312 018 44	325 811 83	339 331 02	358 331 03	375 593 56
Birleşik Krallık	203 318 54	200 949 75	200 641 85	-	-
İtalya	110 270 00	111 761 00	114 310 00	115 717 00	122 771 00
İsveç	34 922 11	35 410 53	35 153 29	35 745 53	39 722 65
Hollanda	65 829 00	68 457 00	72 064 00	76 185 00	81 944 00
Türkiye	27 317 25	25 015 14	21 331 73	22 969 53	21 228 94

Kaynak: Eurostat verileri kullanılarak hazırlanmıştır (2023).

Tabloda 20’de seçilmiş AB ülkeleri ve Türkiye’nin yıllara göre yaptığı hastalık-sağlık harcamaları yer almaktadır. Tabloda en az hastalık harcamasının Türkiye tarafından yapıldığı görülmektedir. En fazla harcama yapan ülke Almanya’dır.

Tablo.21 Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Ölüm Harcamaları (Milyon €)

Ülke/Yıl	2016	2017	2018	2019	2020
Almanya	55 891 96	57 339 88	58 435 94	60 041 13	61 385 07
Birleşik Krallık	1 942 77	1 739 35	1 757 93	-	-
İtalya	45 642 00	45 827 00	46 192 00	46 558 00	47 432 00
İsveç	1 445 26	1 388 15	1 244 55	1 172 15	1 149 28
Hollanda	7 651 00	7 738 00	7 676 00	7 753 00	7 823 00
Türkiye	11 849 00	10 844 86	9 156 38	10 005 95	9 087 12

Kaynak: Eurostat verileri kullanılarak hazırlanmıştır (2023).

Seçilmiş AB ülkelerindeki ölüm harcamalarına baktığımızda en fazla harcama yapan ülkenin Almanya olduğu, en az ölüm harcamaları yapan ülkenin de İsveç olduğu görülmektedir.

Tablo.22 Seçilmiş Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de İşsizlik Harcamaları (Milyon €)

Ülke/Yıl	2016	2017	2018	2019	2020
Almanya	31 375 15	31 839 43	30 595 82	31 824 57	57 904 57
Birleşik Krallık	8 844 25	7 840 75	7 474 62	-	-
İtalya	26 920 00	26 583 00	26 805 00	27 962 00	50 128 00
İsveç	4 768 45	4 712 15	4 120 76	3 756 32	5 043 59
Hollanda	8 236 00	7 608 00	6 634 00	6 013 00	8 430 00
Türkiye	2 444 43	2 104 50	1 814 69	2 474 51	5 511 39

Kaynak: Eurostat verileri kullanılarak hazırlanmıştır (2023).

İşsizlik harcamalarının en az yapıldığı ülke Türkiye’dir. AB ülkeleri içinde değerlendirdiğimiz zaman da en fazla işsizlik yardımı yapılan ülke Almanya, en az yardım yapılan ülkede İsveç’tir.

Tablo.23 İşveren Primleri

Ülke/Yıl	2008	2009	2010	2011
Almanya	-	-	-	-
Birleşik Krallık	14.5	14.3	14.1	14.1
İtalya	-	-	-	-
İsveç	-	-	-	-
Hollanda	21.9	21.9	22.3	22.4
Türkiye	-	-	-	-

Kaynak: Eurostat verileri kullanılarak hazırlanmıştır (2023).

İşveren primleri ile ilgili veriler yeterli olmasa da 2011 yılında Hollanda’da işveren prim oranı %22,4 iken Birleşik Krallık’ta %14,1’dir.

4.4. Yabancılar Açısından İnceleme

1408/712 sayılı Birlik içinde Dolaşan İşçiler ve Ailelerinin Sosyal Güvenlik Rejimlerinin Uygulanması Hakkında Tüzük’te işçi tanımına göçmen ve vatansızlarda dahil edilmiştir. Kapsama üye ülke vatandaşları, üye ülkelerde bulunan göçmen ve vatansızlar ile aileleri de alınmıştır.

AB’nin temel hedeflerinden biri serbest dolaşımı sağlamaktır. Bu da işçiler arasında uyruğa dayalı ayrımcılığın ortadan kaldırılması ile mümkün olmaktadır. AB’A’nın 45.

Maddesinde buna yer verilmiş olup yabancı göçmen işçiler açısından önemli bir yere sahiptir.

Her ülkenin yabancı işçi alım şartı farklı olup ülkeye giriş izni için bazı yardımların talep edilmemesi şartı da koyulabilmektedir. AB üyesi devletlerden bazıları vatandaş olmayanlar için bazı primli yardımlar için izin vermemektedir. Bazı ülkeler vergilerle finanse edilen yardımlar için ikamet şartı getirmiştir. Örneğin, primsiz yardımlardan faydalanabilmek için belirli bir süre o ülkede ikamet etmiş olması gerekmektedir. Bu nedenle göçmen işçilerin sosyal güvenliğe ulaşmaları kısıtlanabilir. AB Koordinasyonu başka konularda değişiklik yapmazken, göçmelerin sosyal güvenlik haklarını korumak için düzenlemeler yapmaktadır. 3/58 sayılı Tüzük'te göçmen işçiler ve vatandaşlar arasında ücret ve çalışma şartları arasında ayrımcılık yasaklanmıştır. 3/58 sayılı Tüzük ile Göçmen İşçiler Sosyal Güvenlik Danışma Komitesi kurulmuştur. ABİA'da göçmen işçilerin gittikleri ülkede ayrımcılığa maruz kalmayacağını belirtse de hangi iş hukukunun uygulanacağı açıklanmamaktadır.

Geçici olarak başka bir devlette çalışan yabancı işçilerin uyruklarından dolayı gittikleri ülkenin vatandaşı olan kişilerden farklı bir muamele göremeyeceği 1612/68 sayılı Tüzük'te de düzenlenmiştir (Avrupa Birliğinde Sosyal Güvenlik, SGK).

Tablo.24 AB vatandaşı olmayanların Seçilmiş AB Ülkelerinde İstihdam Oranları (20-64 Yaş Arası)

Ülke/Yıl	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Almanya	54.8	55.4	57.9	60.3	58.1	58.8
Birleşik Krallık	64.1	64.0	65.5	67.9	-	-
İtalya	61.6	62.7	63.5	63.7	59.9	60.3
İsveç	53.0	54.2	52.7	55.5	50.9	53.3
Hollanda	52.7	53.5	56.6	60.2	56.9	56.7
Türkiye	-	-	-	-	-	-

Kaynak: Eurostat verileri kullanılarak hazırlanmıştır (2023).

20-64 yaş arasında çalışan AB vatandaşı olmayan yabancıların 2016-2021 yılları arasındaki istihdam oranları incelendiğinde tablo 19'da yer alan ülkelerde %50'nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo.25 Seçilmiş Bazı AB Ülkelerinde Yabancı Uyruklu Nüfus

Ülke/Yıl	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Almanya	10 908 255	12 105 436	13 745 843	14 879 635	15 040 708	15 162 728	15 287 650
Birleşik Krallık	8 696 511	9 298 018	9 512 464	9 469 015	-	-	-
İtalya	5 907 452	6 020 614	6 175 337	6 069 000	6 161 391	6 262 207	6 161 003
İsveç	1 675 116	1 783 179	1 875 637	1 954 065	2 018 191	2 045 234	2 089 008
Hollanda	2 056 520	2 137 234	2 215 849	2 298 705	2 339 804	2 451 157	2 550 837

Kaynak: Eurostat verileri kullanılarak hazırlanmıştır (2023).

Tabloya baktığımızda yabancı uyruklu nüfusun en fazla olduğu ülkenin Almanya olduğunu görmekteyiz.

Sosyal güvenliğin her insan için bir hak olduğu ve bu hakkın engellenemeyeceği ile ilgili uluslararası hukukta birçok düzenleme bulunmaktadır. AB’de de uyruğa dayalı bir ayrımcılığın olmaması için birçok hukuki düzenlemeler yapılmış olsa da yabancılara sağlanan haklar kısıtlı kalmıştır. AB ülkelerinde genel olarak yabancılar sosyal güvenlik kapsamında, sağlık ve işsizlik sigorta kollarından faydalandırılmıştır. AB ülkelerine çalışmak için gelen yabancı işçilerin alım şartı ülkeden ülkeye değişebilmektedir. Yabancılar sadece çalışmak amacıyla değil ülkelerini terk etmek zorunda kaldıkları için de başka ülkelere gitmektedirler. İç karışıklık, savaş, doğal afetler, zulüm gibi insan haklarına yönelik aşağılayıcı sebeplerle ülkelerini terk eden milyonlarca insan bulunmaktadır. Geçtiğimiz yıllarda dünyanın farklı yerlerinde yaşanan şiddet olayları sonucunda ülkelerin nüfusunda önemli değişimler yaşanmıştır. Uluslararası koruma, Avrupa için mülteci statüsünü ve ikincil koruma statüsünü kapsar (EASO Sığınma Raporu, 2020).

UNHCR, Haziran 2019’da mülteci, sığınmacı, vatansız olarak 79,4 milyon kişi bildirmiştir. 6,6 milyon ile en fazla mülteci sayısına sahip olan Suriyelilerden sonra 2,7 milyon ile Afganistan, 2,2, milyon mülteci ile Güney Sudan yer almaktadır. 2019 yılında sığınma başvurusu yapan vatandaşların çoğunluğu Venezuela vatandaşıydı. 2019 yılında en fazla mülteci nüfusu bulunan ülke Türkiye’dir. Türkiye’den sonra Pakistan, Uganda, Almanya, Sudan yer almaktadır. Türkiye’de Suriyeli mülteci sayısı 3,6 milyondur (EASO Sığınma Raporu, 2020).

Yabancıların sığınma konusu AB için siyasi gündeminde önemli bir yer almıştır. AB ülkelerine 1 yılda 740.000 uluslararası koruma başvurusu yapılmıştır. AB, mülteciler için Türkiye'ye ve mültecilere ev sahipliği yapan ülkelere Mültecilere Yönelik Mali Yardım Programı ile 6 milyar avro tahsis etmiştir.

AB ülkeleri uluslararası koruma statüsünde olanlar için ücretsiz hukuki danışmanlık ve tercüme ofisleri açmıştır. AB ülkelerine başvuru yapan uluslararası koruma statüsündeki kişiler öncelikle kayıt açtırmaktadır. Başvurusu incelenen kişiler mülakata çağrılmaktadır. Daha sonra karar aşamasına geçilmekte olup kabul veya red olarak bildirilmektedir. Uluslararası koruma başvuru sayısının halen çok yüksek olduğu sığınma raporunda bildirilmiştir.

5.SONUÇ

Anayasamızın 60. Maddesinde herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu hüküm altına alınmış olup, bu görev devlete verilmiştir. Uluslararası hukuk incelendiğinde de İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde herkesin sosyal güvenlik hakkının olduğu düzenlenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde sosyal güvenlik sistemi ve yabancı kavramı türleri ile birlikte açıklanmıştır. Sosyal güvenliğin tanımı ve tarihsel süreci, sosyal güvenlik ile ilgili temel kavramlar, sosyal güvenliğin kapsamı, finansmanı açıklanmıştır. Türk sosyal güvenlik sisteminin tarihsel gelişimi dönemlere ayrılarak anlatılmıştır. İkinci bölümde yabancıların sosyal güvenlik sistemi içindeki yeri çalışma hakkına da yer verilerek incelenmiştir. Yabancıların sosyal güvenlik hakkının uluslararası hukuktaki düzenlemeleri ortaya koyulmuştur. Üçüncü bölümde Avrupa Birliğinde sosyal güvenliğin gelişim süreci anlatılmıştır. Avrupa Birliğinde sosyal güvenlik harcamaları eurostat verileri kullanılarak hazırlanan sonuçlar üzerinden değerlendirilmiştir. Değerlendirmede Türkiye verileri de yer almış olup karşılaştırma yapılmıştır. Son olarak AB'de sosyal güvenlik yabancılar açısından değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada tespit edilen önemli hususlar;

Uluslararası hukuktaki düzenlemeler, yabancıların sosyal güvenlik ve çalışma hayatını koruma amacıyla eşit muamele ilkesine dayanmaktadır. Yabancı ve göçmen işçilerin güvenliğini düzenleyen antlaşmalar yapılmıştır. Ülkelerin karşılıklı olarak imzaladığı uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi ile taraf ülkeye giden bir kişinin orada geçen sigortalılık sürelerini birleştirme hakkı bulunmaktadır.

Uluslararası koruma kapsamındaki yabancılar içinde uluslararası hukukta ve Türk hukukunda birçok düzenleme yer almaktadır. Uluslararası hukukta da Türkiye'nin taraf olduğu birçok sözleşme mevcuttur. YUKK hükümlerince mülteci ve ikincil koruma statüsünde olan kişilerin çalışma izni alma zorunluluğu kaldırılmıştır. Böylece çalışma izin belgesi, ikamet belgesi olarak da sayılacağı düzenlenmiş olup süreç kolaylaştırılmıştır.

5510 sayılı Kanun ile Türkiye'ye üç ayı geçmemek üzere bir iş için gönderilen ve yabancı ülkede sigortalı olduğunu belgeleyen kişiler sigortalı sayılmıştır. Sözleşme imzalanmamış ülkelerden gelenler ise üç aylık süre dolduktan sonra sigortalı sayılacaktır.

Yabancı işçilerin en temel sorunu geldikleri ülke ile çalışmalarının geçtiği ülkenin sosyal güvenlik sözleşmesi imzalamamış olmasıdır. Çalıştığı sürelerde primi ödenmiş olsa dahi ülkesine döndüğünde emeklilik ve uzun vadeli sigorta kollarının sağladığı haklardan yararlanamamaktadır. Bu da işçileri kayıt dışı çalışmaya itmektedir.

6735 sayılı ÜİK'na göre, çalışma izni istenilen işyerinde en az beş T.C. vatandaşının istihdam edilme zorunluluğu vardır. Aynı iş yerinde birden fazla yabancı çalıştırmak için talepte bulunulması halinde her bir yabancı için ayrı olarak beş T.C. vatandaşının istihdam edilme zorunluluğu vardır. Böyle bir kota uygulamasının konulması Türk vatandaşları ve yabancılar arasında dengenin sağlanması ve Türk vatandaşlarının da haklarının korunması açısından önemlidir.

Sigortalı olan yabancılar gibi uluslararası koruma kapsamında olanlar da SSGSSK'nun 60. Maddesine göre genel sağlık sigortası kapsamındadır. Ancak burada bir süre kısıtlaması uygulanmış, bir yıldan az sürede yerleşik ise GSS kapsamına girmemiştir.

Yabancılar için isteğe bağlı sigortalı olma hakkı SSGSSK'nun 50. Maddesinde düzenlenmiştir. Ancak GSS primi için bir yıl ikamet şartını yerine getirmiş olmaları gerekmektedir.

AB'de eşit muamele ilkesinin uygulanması için birçok düzenleme yapılmıştır. AB'nin temel hedeflerinden olan serbest dolaşım ilkesinin sağlanması için ayrımcılığın ortadan kaldırılması gerekmektedir. AB'de uyruğa dayalı bir ayrımcılığın olmaması için birçok düzenleme yapılmış olsa da yabancılara sağlanan haklar kısıtlı kalmıştır. Örneğin, göçmen işçiler için hangi iş hukukunun uygulanacağı açıklanmamıştır.

AB için inceleme yapıldığında her ülkenin farklı şartları olduğu tespit edilmiştir. AB üyesi ülkelerden bazıları, bazı yardımlar için ikamet şartı getirmiştir. Örneğin, primsiz yardımlardan faydalanabilmek için belirli bir süre o ülkede ikamet şartı aranmaktadır. Bu da yabancı işçilerin sosyal güvenliğe ulaşmalarını kısıtlayabilir.

AB üyesi ülkelerde genel olarak yabancılar sosyal güvenlik sisteminde sağlık ve işsizlik sigortası kapsamına alınmıştır. Örneğin, İngiltere'de yabancı ya da vatandaş ayrımı yapmaksızın ikamete dayalı olarak herkesi kapsayan bir sağlık sistemi bulunmaktadır.

Son dönemlerde yaşanan savaş, iç karışıklık gibi nedenlerle milyonlarca insan ülkesini terk etmek zorunda kalmaktadır. Küresel mülteci nüfusunun üçte birini oluşturan

Suriyelilerin Türkiye'deki sayısı 3,7 milyondur. Suriyelilerden sonra sırayı Afganistan ve Güney Sudan izlemektedir. Bu mülteciler ülkeye kontrolsüz bir şekilde alınırlarsa hem Türkiye hem kendileri büyük sıkıntı yaşayacaktır. Özellikle ucuz iş gücü olarak görülen bu insanlar birçok sektörde çalıştırılmaktadır. Devlet, kayıt dışı istihdamı engellemek için gerekli tedbirleri almalıdır. Yabancılar için dil ve mesleki alanda eğitim faaliyetleri yaygınlaştırılmalıdır. Ülkemize gelen bu insanların uzmanlık alanları tespit edilerek ihtiyaç duyulan alanlarda değerlendirilebilir. Böylelikle hem kayıt dışılık önlenmiş olacak hem de iş gücü olarak doğru değerlendirilecektir. Tüm bu faaliyetler yürütülürken Türk vatandaşlarının hakları gözetilerek herhangi bir çatışma ortamına yer vermeden kamu düzeni korunarak yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

AB İstatistik Kurumu <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database> Son erişim tarihi:
01.04.2023

ACER Y; KAYA İ. 2017. Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı (2. Basım). Ankara:
Seçkin Yayınları.

ALPER, Y. (2011). Sosyal Güvenlik Reformu ve Finansmanla İlgili Beklentiler, Sosyal
Güvenlik Dergisi, 1, 7-47.

ALPER, Y., (2014). Türk Sosyal Güvenlik Sistemi - Sosyal Sigortalar Hukuku

ALPER, Y. (2015). Sosyal Güvenlik. 4. Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

ALTAN, Ö. (1998). *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*. Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi
Ders Kitapları, Yayın No: 33, Eskişehir.

AR, K. N. (2013). Güncel Gelişmeler Işığında Dünyada ve Türkiye’de Tamamlayıcı
Emeklilik Programlarının Katkısı. Çalışma İlişkileri Dergisi, 4, 13-31.

ARICI, K. (2015). *Sosyal Güvenlik*. 4. Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

ARIKAN, M. E. (2018). *Uluslararası Koruma Kapsamındaki Yabancıların Çalışma ve
Sosyal Güvenlik Hakkı*. Yüksek Lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal
Bilimler Enstitüsü, Isparta.

ARABACI, R. ve ALPER, Y. (2010). Sosyal Güvenlik Reformunun Yaşlılık Aylıklarına
Etkisi: Yoksulluk Yaratın Bir Sosyal Güvenlik Sistemi”, Amme İdaresi Dergisi, 2,
101-117.

ARICI, K. (1986). Beveridge Planı, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,1-2, 1986, 13-50.

ARISOY, İ., ÜNLÜKAPLAN İ. ve ERGEN Z. (2010). Sosyal Harcamalar ve İktisadi Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisinde 1960 – 2005 Dönemine Yönelik Bir Dinamik Analiz” Maliye Dergisi, Sayı 158, 398-421.

ASAR, A. 2017. Yabancılar Hukuku (3. Basım). Ankara: Seçkin Yayınları.

ATATANIR, H. (2009). *Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Finansman Krizinin Aşılması Noktasında İzlenen Politikalar (Avrupa Ülkeleri ve Türkiye Arasında Karşılaştırma)*, Sosyal Güvenlik Kurumu, Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara.

Atılgan A. (2016). “Neo-Liberal Dönemde Sosyal Güvenlik”, İstanbul: Beta Yayınları.

AYHAN, A. (2012). Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri. Sosyal Güvenlik Dergisi, 1, 41-55.

BAYRAM, S. (2012). Osmanlı Devleti’nde Ekonomik Hayatın Yerel Unsurları: Ahilik Teşkilatı ve Esnaf Loncaları. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 21, 81-115.

BEKTAŞ, Ö. (2019). *İş Ve Sosyal Güvenlik Hukukuna Göre Yabancı Uyruklu İşçi İstihdamı*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Birleşmiş Milletler Sözleşmesi. (1954). *Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme* 28

Eylül 1954. Erişim adresi:

https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflioz/bm/bm_14.pdf Son Erişim

Tarihi: 02.02.2023

- BONOLİ, G. (1997). Classifying Welfare States: a Two-dimension approach, *Journal of Social Policy*, Vol. 26, 1351-372.
- BRİGGS, A. (2000). The Welfare State in Historical Perspective, C. Pierson ve F. G. Castles (Ed.). *The Welfare State: A Reader içinde*. USA: Blackwell Publishing, 16-29.
- BUDD, A. ve Campbell, N. (1998). The Role Of The Public And Private Sectors In The United Kingdom The Pension System"; *Privatizing Social Security*, 99-134.
- BUĞRA, A. ve KEYDER Ç. (2006). The Turkish Welfare Regime in Transition, *Journal of European Social Policy*, Vol. 16, No. 3, 211-228.
- CEVDET, İ. G. (2010). *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku (2. Basım)*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- CEYHUN, E. (2014). Yabancı Uyrukluların Sigortalılığı. *Yaklaşım Dergisi*, 258, 173-177.
- CİN, M. (2005). Yabancıların Kendilerine Yasak İşlerde Veya Çalışma İzni Almadan Çalışmasının İş Sözleşmesine Etkisi", *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*
- ÇELİK, N. (2015). Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Özel Sayı, C. 1, 67-148*.
- CİVAN, O ve GÖKALP, A. (2011). Göçmen İşçi Kavramı ve Göçmen İşçilerin İş Sağlığı ve Güvenliği", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 1. 233-263.
- CURAL, M. (2016). Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Mali Yapısı ve Sisteme Yapılan Bütçe Transferlerinin Ekonomik Yansımaları, *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2, 693-706.

DEMİR, M. (2016). Türkiye’de Yabancıların Sosyal Güvenliği, Sosyal Güvenlik Dergisi, 6, 70-93.

Emeklilik Gözetim Merkezi <https://www.egm.org.tr/> Son Erişim Tarihi: 01.01.2023

ERDOĞAN, E. S. (2018). *Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Harcamalarının Değerlendirilmesi*. Araştırma Dizini, Ankara Üniversitesi, Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara.

ERGİN, H. (2007). Yabancıların Çalışma ve İkamet İzninin İş Sözleşmesine Etkisi”, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, 16, 1370- 1396.

ERKEN, B. (2013). Anayasal Çerçeve Türkiye’de Çalışma Hakkı”, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Dünyası Dergisi, 2, 66-84.

ERMUMCU, S. (2013). Sığınmacıların ve Mültecilerin Sosyal Güvenlik Hakkı Çalışma İlişkileri Dergisi, 2, 58-76.

GÜZEL, A. OKUR, A. R., CANIKLIOĞLU, N. (2008). Sosyal Güvenlik Hukuku. 11. Baskı. İstanbul: Beta Basım.

Göç Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi. “Türkiye’de Göç ve İnsan Hareketlilikleri Yıllık Raporu 2021” <https://aybu.edu.tr/GetFile?id=1c168fe4-c95c-447f-b3eb-8ab7d312794c.pdf> Son erişim tarihi: 10 Mart 2023

HOCAOĞLU, G. (2020). *Seçilmiş Avrupa Birliği Ülkeleri İle Türkiye’de Sosyal Güvenlik Ve Harcamalarının Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale

İskan Kanunu. (2006). T. C. Resmî Gazete, 26301, 26 Eylül 2006.

İŞTAR, C. (2008). Türk Hukukunda Yabancıların İş Sözleşmesi Yapma Ehliyeti”, Çalışma ve Toplum, 2008, S. 4, ss. 187-211.

JORENS, Y. LHERNOULD J. SİMON R. (2011). Avrupa Birliğinde Sosyal Güvenlik Hukuku El Kitabı”, “Sosyal Güvenlik Kurumunun Kapasitesinin Artırılması Projesi”, “Sosyal Güvenlik Kurumunun Kapasitesinin Artırılması İçin Teknik Destek”, Türkiye.

KARA, TANSU. (2006). *Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Finansman Krizi ve Bireysel Emeklilik Sistemi*. Anadolu Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2006, ss.20-21.

Kayıtlı İstihdama Geçiş Programı Birinci Faz Etki Analizi Çalışması, ILO, Ankara, 2020

KIRDAR, E. (2020). *Sosyal Güvenlik Uzmanları ve Akademisyenlerinin Bakış Açıları İle Türkiye’deki Sosyal Güvenlik Sistemi Üzerine Nitel Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

LORDOĞLU, KUVVET. (2007). Türkiye’deki Çalışma Hayatının Bir Parçası Olarak Yabancı Çalışanlar, Çalışma ve Toplum Dergisi, 3, 11-31.

MARTİNSEN, D. S. (2005). Social Security Regulation in the EU: The DeTerritorialisation of Welfare, de Búrca, G. (ed.) EU Law and the Welfare State, In Search of Solidarity, (Oxford University Press), 89-111.

OKUR, A. GÜZEL A; CANİKOĞLU N. 2021. Sosyal Güvenlik Hukuku (19. Basım). İstanbul: Beta Yayınları.

ÖZKAN, I. 2017. Göç, İltica ve Sığınma Hukuku (1. Basım). Ankara: Seçkin Yayınları

ÖZMEN, Z. (2017). Avrupa’da Sosyal Güvenlik Sisteminin Finansmanı: Farklı Refah Devletleri Üzerine Bir İnceleme. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2, 601-620.

SAKA, Y. (2010). Avrupa Birliği Sosyal Politikasının Gelişimi ve Türkiye’nin Avrupa Birliği Sosyal Politikasına Uyumu”, T.C. Maliye Bakanlığı, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara.

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu. (2006). T. C. Resmî Gazete, 26200, 16 Haziran 2006.

ŞENKAL, A. Avrupa Birliği'nin Karşılaştırmalı Refah Modelleri ve Sosyal Politikada Devletin Değişen Rolü Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2, 146-175.

T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, "Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenlik" Sistem Ofset, Ankara, 2012.

T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, (2013). Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenliğin Koordinasyonu", Yayın No: 52, Altınyaprak Matbaacılık, Ankara, s. 14- 19.

TİYEK, R. ve YERTÜM, U. (2016). Güney Avrupa Refah Rejimi Bağlamında Türkiye: Bir Değerlendirme", Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:1, 26-51.

TUNCAY, A. C. 2002. Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri. 10. Baskı. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

TÜRKOĞLU, İ. (2013). Sosyal Devlet Bağlamında Türkiye'de Sosyal Yardım ve Sosyal Güvenlik, Akademik İncelemeler, 3, 275-305.

TOKOL A; ALPER Y. 2018. Sosyal Politika (9. Basım). Bursa: Dora Yayınları.

TOKSÖZ, G. Erdoğan, Seyhan ve Selmin Kaşka (2012). Türkiye'ye Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları, Uluslararası Göç Örgütü (IOM).

Türkiye İstatistik Kurumu <https://www.tuik.gov.tr/> Son Erişim Tarihi: 01.04.2023

Uluslararası Çalışma Örgütü (1984). Erişim adresi: <https://www.ilo.org/ankara/lang--tr/index.htm> Son Erişim Tarihi: 25.03.2023

ERGÜVEN, SARP; ÖZTURANLI, BEYZA. (2013). Uluslararası Mülteci Hukuku Ve Türkiye, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 4, 1007-1061.

YENİHAN, B. (2017). Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Sosyal Güvenlik: Dünya’da ve Türkiye’de Gelişimi Üzerine Bir İnceleme, Yönetim Bilimleri Dergisi, 30, 177-196.

USTABULUT, M. Y. (2022). Türkiye ve Seçilmiş Avrupa Ülkelerinin Göçmen Entegrasyon Politikalarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi.” bilig, no. 103, 01-30.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Sümeyra YAYLA ULUKAYA

EĞİTİM DURUMU 2018, KTO Karatay Üniversitesi, İİBF, Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik

İŞ DENEYİMİ

Stajlar : 2016, Stajyer Öğrenci, Sosyal Güvenlik Kurumu

2017, Stajyer Öğrenci, Merkez Sigorta Acentesi

Çalıştığı Kurumlar : 2020, Sosyal Güvenlik Kurumu, Memur

Tarih: 25 Nisan 2023